

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Váleční veteráni z pohledu sociální práce v ČR

Jan Drábek

Vedoucí práce Mgr. Zuzana Janotková

Praha 2015

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedl jsem všechny použité zdroje.

Zde bych také chtěl velmi poděkovat paní Mgr. Zuzaně Janotkové za její pomoc a trpělivost, za její vstřícné jednání a konstruktivní připomínky k mé práci.

V Praze dne

Jan Drábek

Anotace

Cílem této práce je popis situace účastníků vojenských zahraničních misí z hlediska psychické a sociální zátěže, které jsou vystaveni během pobytu na misích a v důsledku účasti na těchto misích, problémů, které v souvislosti s účastí na misích mohou v životě těchto lidí nastat, a zmapování péče, která je jim na misích i po jejich skončení nabízena. V úvodu práce je představena Armáda České republiky (jako instituce, v jejímž rámci se vojenské zahraniční mise uskutečňují), charakterizován voják z povolání a vymezen pojem novodobý válečný veterán. Ve druhé části jsou popsány základní pojmy z oblasti psychické a sociální zátěže, následuje popis zahraničních misí z výše nastíněného aspektu a možné problémy, s nimiž se účastníci misí mohou setkat po návratu. Třetí část se zabývá formami poskytované péče o novodobé válečné veterány během misí i po návratu z nich. Práce je doplněna krátkým výzkumem, který se zabývá tím, jak účastníci misí subjektivně vnímají nabízenou péči a samotnou účast na misích

Klíčová slova:

vojenské zahraniční mise, novodobý válečný veterán, účastník zahraničních misí, psychická zátěž, sociální zátěž, péče o novodobé válečné veterány.

OBSAH

ÚVOD	6
1 ARMÁDA ČR A VOJENSKÉ ZAHRANIČNÍ MISE	7
1.1 OZBROJENÉ SÍLY ČR	7
1.2 ARMÁDA ČESKÉ REPUBLIKY	8
1.2.1 <i>Struktura Armády ČR</i>	9
1.3 VOJÁK Z POVOLÁNÍ	10
1.3.1 <i>Etika profesionálního vojáka</i>	11
1.4 ZAHRANIČNÍ MISE	14
1.5 NOVODOBÝ VÁLEČNÝ VETERÁN	15
2 ÚČAST V MISÍCH Z POHLEDU PSYCHICKÉ ZÁTĚŽE	18
2.1 ZÁTĚŽOVÉ SITUACE A JEJICH ZVLÁDÁNÍ	18
2.1.1 <i>Základní pojmy</i>	18
2.1.2 <i>Situace nadměrné zátěže - stres, krize a trauma</i>	19
2.1.3 <i>Sociální vyloučení</i>	21
2.2 PSYCHICKÁ ZÁTĚŽ BĚHEM MISÍ	22
2.3 PSYCHICKÁ ZÁTĚŽ A PROBLÉMY PO NÁVRATU Z MISÍ	24
3 PRÁCE S VÁLEČNÝMI VETERÁNY A PÉČE O NĚ	27
3.1 PRÁCE S ÚČASTNÍKY MISÍ A PÉČE O NĚ BĚHEM MISE	27
3.2 PSYCHOSOCIÁLNÍ POMOC NA ZAHRANIČNÍCH MISÍCH	27
3.2.1 <i>Vojenský kaplan</i>	28
3.2.2 <i>Vojenský psycholog</i>	29
3.3 PÉČE O VÁLEČNÉ VETERÁNY PO NÁVRATU Z MISÍ	30
3.3.1 <i>Koncepce péče o válečné veterány</i>	30
3.3.2 <i>Rozdělení novodobých válečných veteránů z hlediska výhod</i>	30
3.3.3 <i>Program preventivní péče „Válečný veterán“</i>	31
3.3.4 <i>Program „Začleňování válečných veteránů do civilního života“</i>	32

3.4	CELKOVÝ POHLED NA ZABEZPEČENÍ VÁLČNÝCH VETERÁNŮ V ČR	33
4	PRAKTICKÁ ČÁST	36
4.1	POPIS VÝZKUMU A CHARAKTERISTIKA METODICKÝCH POSTUPŮ	36
4.1.1	<i>cíl výzkumu a stanovení výzkumných otázek</i>	36
4.1.2	<i>Charakteristika metody a techniky výzkumu</i>	37
4.1.3	<i>Účastníci výzkumu a popis provedení rozhovorů</i>	37
4.1.4	<i>Zpracování získaných informací</i>	39
4.2	POPIS A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU	39
4.2.1	<i>Seznam kategorií</i>	39
4.2.2	<i>Reflexe nabízené péče během mise a po návratu</i>	45
4.2.3	<i>shrnutí odpovědí na výzkumné otázky a praktické doporučení</i>	46
4.2.4	<i>reflexe výzkumu a jeho provedení</i>	47
4.2.5	<i>diskuse</i>	48
	ZÁVĚR	50
	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ	52
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	57
	PŘÍLOHY	58

ÚVOD

Česká republika vysílá své vojáky do zahraničních misí v rámci mezinárodních závazků o zajištění kolektivní bezpečnosti.

Z vlastní zkušenosti vím, že život na misích může být přínosný z hlediska osobních zážitků i pracovního růstu, ale také je tvrdý a náročný. Vojáci žijí několik měsíců v úplně cizím prostředí, které neznají, uprostřed země, jejíž kultura je zcela odlišná, musí si zvyknout na kolektivní život, jsou daleko od svých blízkých, často jim hrozí nebezpečí, někteří z nich se již domů nevrátili, protože na misích zemřeli.

Veřejnost má o účasti ve vojenských zahraničních misích velmi často zkreslené představy a domnívá se, že pobyt na nich je cosi jako exotická dovolená, za kterou voják dostane navíc spoustu peněz. Účast v misích může přinášet i vážné problémy – zdravotní, psychické i sociální. Některým vojákům se po návratu z misí rozpadla rodina, někteří mají vlivem traumatických zážitků narušenou psychiku. Za svou účast v obraně míru, kterou se podílejí i na zajištění bezpečnosti vlastní země, třebaže na jiném území, si vojáci a váleční veteráni zasluhují společenské uznání i určité výhody. Během mise i po návratu do běžného života se nacházejí v zátěžových situacích, s nimiž někdy potřebují pomoci od společnosti. V této práci se pokouším zmapovat zahraniční mise z pohledu psychoterapie a sociální práce – jednak psychosociální zátěž a možné problémy, které z účasti v zahraničních misích vyplývají, jednak pomoc, kterou společnost v psychosociální oblasti těmto lidem nabízí.

První kapitola práce se zabývá charakteristikou Armády České republiky, profesí vojáka z povolání a definuje pojem válečný veterán, který je v našem prostředí relativně nový. Druhá kapitola začíná definicí pojmů, které souvisejí s psychickou zátěží, dále popisuje, jaké psychické zátěži je vystaven voják během mise a po návratu z ní, jaké může mít na misi i v běžném životě problémy, které z toho vyplývají. Ve třetí kapitole je popsána péče o účastníky misí během pobytu na misi a péče o válečné veterány po jejich návratu domů.

Praktická část práce obsahuje výsledky kvalitativního průzkumu, jehož cílem je zjistit, jak vnímají sami veteráni svou účast na zahraniční misi vojenských misí systém péče o válečné veterány v ČR.

1 ARMÁDA ČR A VOJENSKÉ ZAHRANIČNÍ MISE

V této kapitole bych chtěl vymezit některé základní pojmy, které se týkají zahraničních misí, konkrétně pojem Armáda České republiky, zahraniční mise a pojem novodobý válečný veterán.

1.1 Ozbrojené síly ČR

Ozbrojené síly ČR jsou legislativně zakotveny v zákoně č. 219/1999 Sb., o ozbrojených složkách. Tento zákon vymezuje jejich hlavní úkol jako zajištění bezpečnosti státu a vymezuje jejich rozdělení na armádu, Vojenskou kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž. Vrchním velitelem ozbrojených sil je prezident republiky.

Kromě ochrany státu proti vnějšímu napadení a zajištění jeho bezpečnosti je úkolem ozbrojených složek plnit úkoly vyplývající z mezinárodních smluv a závazků o společné obraně proti napadení, to znamená spolupráci s ozbrojenými složkami jiných států na základě mezinárodních smluv, účast na mezinárodních vojenských cvičeních, účast na operacích na podporu a udržení míru a účast na humanitárních a záchranných akcích.

Vojenská obrana ČR je postavena na třech pilířích:

- obrana vlastního státu včetně opatření mobilizace, asistence Policii ČR, připravenost pro možné přijetí aliančních sil NATO na území ČR
- obrana vzdušného prostoru
- schopnost účastnit se mezinárodních operací NATO, EU a dalších mezinárodních organizací

Koncepční rámec k plnění úkolů na obranu státu a zapojení do mezinárodních operací je vytyčen v dokumentu Vojenská strategie ČR.¹

¹ ROUŠAR (2006), str. 44

1.2 Armáda České republiky

Armáda České republiky je hlavní součástí Ozbrojených sil ČR. Vznikla roku 1993 po rozpadu Československé republiky na dva samostatné státy, kdy se nástupci Československé armády staly Armáda České republiky a Armáda Slovenské republiky. Významným mezníkem v jejím vývoji byl rok 1999, kdy Česká republika vstoupila do Severoatlantické obranné aliance NATO a stala se tak součástí obranného systému euroamerických demokratických struktur. Důležitým datem pro směřování a celkovou koncepci Armády ČR je i rok 2005, kdy se Armáda ČR zprofesionalizovala. Tvoří ji tedy vojáci z povolání a tzv. aktivní zálohy, což jsou dobrovolníci. Jejich činnost je daná zákonem č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování. Stále ovšem trvá všeobecná branná povinnost při vyhlášení válečného stavu.

V čele Armády ČR stojí generální štáb s náčelníkem.

Hlavní úkoly Armády České republiky jsou:

- obrana státu proti vnějšímu napadení s maximálním využitím kolektivní obrany
- podílet se na obraně aliance, zabezpečit přijetí sil NATO v případě ohrožení
- podílet se na mezinárodních mírových, záchranných a humanitárních akcích vyplývajících ze členství v NATO, EU a dalších mezinárodních organizací
- podílet se na eliminaci nevojenských ohrožení (pomoc při zvládnání nečekaných živelných, ekologických a průmyslových havárií a katastrof).²

² ROUŠAR (2006), str. 43

1.2.1 STRUKTURA ARMÁDY ČR

Základní organizační struktura AČR:

- Velení
- Generální štáb
 - Náčelník Generálního štábu)
 - Centrum ochrany proti zbraním hromadného ničení
 - Zahraniční pracoviště
 - Ředitelství zahraničních aktivit
 - Posádkové velitelství Praha
 - Mnohonárodní centrum pro koordinaci logistiky
 - 1. zástupce náčelníka Generálního štábu
 - Zástupce náčelníka Generálního štábu – náčelník štábu
 - Zástupce náčelníka Generálního štábu AČR - ředitel Společného operačního centra MO
 - Společné operační centrum MO
 - Zástupce náčelníka Generálního štábu - Inspektor AČR
 - Inspektorát NGŠ
 - Speciální štáb
 - Vrchní praporčík AČR
 - Hlavní kaplan
 - Osobní štáb
 - Kancelář Generálního štábu
 - Ředitelství speciálních sil
 - Sekce rozvoje a plánování schopností
 - Krajská vojenská velitelství
 - Újezdní úřady vojenských újezdů
 - Sekce podpory
 - Agentura logistiky
 - Agentura komunikačních a informačních systémů
 - Agentura vojenského zdravotnictví
 - Odbor vojskového průzkumu a elektronického boje

- Agentura personalistiky AČR
- Finanční správa AČR
- Velitelství vzdušných sil – vzdušné síly zabezpečují obranu vzdušného prostoru státu. Tento úkol je plněn v rámci integrovaného systému protivzdušné a protiraketové obrany NATO.
- Velitelství pozemních sil – pozemní síly zabezpečují vedení ochranné a útočné bojové činnosti, ochranu komunikací, objektů a prostorů mimo oblast přímé bojové činnosti, střežení důležitých objektů na území ČR, plnění úkolů ve prospěch Policie ČR, ochranu civilního obyvatelstva při mírových a zahraničních operacích, prevence krizových situací a reakce na ně v národním a aliančním rozsahu.
- Velitelství výcviku – Vojenská akademie³

1.3 Voják z povolání

Voják z povolání je profesionálním příslušníkem armády. Jeho práva a povinnosti jsou v rámci AČR vymezena zákonem č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání a částečně vyplývají i ze zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky. Průběh služby vojáka je dále vymezen v rozkazu ministra obrany ČR č. 85/2010.

Vojákem z povolání se může stát každý občan ČR, kterému je více než 18 let, je trestně bezúhonný, zdravotně způsobilý, splňuje kvalifikační předpoklady (minimálně je vyučen), není členem politické strany ani odborové organizace a složil vojenskou přísahu⁴. Tyto podmínky jsou dané zákonem a nelze z nich udělat výjimku.

Na konkrétní pozice jsou pak možné určité specifické požadavky (např. vyšší zdravotní způsobilost či kvalifikace).

Hlavní povinností vojáka z povolání je být připraven k nasazení ve vojenských operacích.

Profesionální voják postupně dosahuje vojenských hodností, které jsou dané dosaženým vzděláním, délkou služby a služebním hodnocením. Každému služebnímu zařazení odpovídá určitá hodnost.

³ MINISTERSTVO OBRANY. Armáda - struktura. *Armáda České republiky* [online]. © 2004 — 2014 [cit. 2015-03-11]

⁴ MINISTERSTVO OBRANY. Jak se stát profesionálním vojákem: Podmínky pro přijetí. *Armáda České republiky* [online]. 2013 [cit. 2015-03-10].

V hodnostních sborech existují tyto hodnosti:

- mužstvo: voják, svobodník,
- poddůstojníci: desátník, četař, rotný,
- praporčíci: rotmistr, nadrotmistr, praporčík a nadpraporčík, štábní praporčík,
- nižší důstojníci: poručík, nadporučík, kapitán,
- vyšší důstojníci: major, podplukovník, plukovník,
- generálové: brigádní generál, generálmajor, generálporučík, armádní generál.

Kromě tohoto zařazení je voják zařazen i funkčně, tj. do určitého útvaru, k určité vojenské jednotce, na určitou funkci. Výkon služby může vykonávat po celé ČR nebo v zahraničí, může být přeložen podle potřeb ozbrojených sil (i na vlastní žádost, je-li to ovšem v souladu s potřebami ozbrojených sil).

Hlavními výhodami služebního poměru jsou některé specifické finanční výhody (náborový příspěvek, příspěvek na bydlení, výsluhové náležitosti po skončení služebního poměru), delší dovolená, úlevy při studiu při zaměstnání, apod.).

Zaměstnání profesionálního vojáka přináší některé benefity a výhody, ale i omezení (např. výše uvedený zákaz vstupu do politických stran či odborů, omezení možnosti vykonávat samostatnou výdělečnou činnost, omezení volby lékaře či zdravotní pojišťovny aj.), takže se více než jiná zaměstnání promítá i do soukromého života. Se soukromým životem souvisejí i další specifika, např. nutnost častějšího stěhování (protože místo výkonu služby je stanoveno po celé ČR podle potřeby ozbrojených sil), případně delší nepřítomnost vojáka doma (v souvislosti s vojenskými cvičeními nebo v účasti na zahraničních misích). Celkově je možno říci, že toto povolání klade zvýšené nároky na zdravotní stav, psychickou odolnost a schopnost přizpůsobení.

1.3.1 ETIKA PROFESIONÁLNÍHO VOJÁKA

Nezbytnou podmínkou pro vstup do armády je složení vojenské přísahy, což je závazný právní a morální akt vyjadřující závazek k plnění vojenských povinností. Text přísahy vychází z Ústavy, zákonů a vojenských řádů. Text aktuální vojenské přísahy zní:

"Já, voják ozbrojených sil, vědom si svých občanských a vlasteneckých povinností, slavnostně prohlašuji, že budu věrný České republice."

Budu vojákem statečným a ukázněným a budu plnit ustanovení vojenských předpisů.

Svědomitě se budu učit ovládat vojenskou techniku a zbraně a připravovat se k obraně České republiky a bránit ji proti vnějšímu napadení.

Pro obranu vlasti jsem připraven nasadit i svůj život.

Tak přísahám!”⁵

Etické principy profesionálního vojáka shrnuje i Kodex etiky vojáka z povolání a vojáka v aktivní záloze dobrovolné⁶, který uvádí následující body:

- Odpovědnost, smysl pro povinnost (respektování platných zákonů, vojenské hierarchie a nařízení velitelů. Neznamená to však plnění rozkazů, které jsou v rozporu s právním řádem.)
- Obětavost (nadřazení zájmů celku nad zájmy vlastními)
- Odvaha (udělat to, co je správné, i v riskantních a nebezpečných situacích, pro velitele to znamená převzít odpovědnost rozhodovat i v nejistých a složitých situacích)
- Věrnost (zemi, armádě, útvaru, jednotce)
- Čest (jednat v souladu se svědomím, které zavazuje, ztotožnit se s vyššími hodnotami a pracovat ve prospěch vyššího celku)

Otázka cti a etiky je odvěkou součástí diskusí o armádě (v pozitivním i negativním smyslu). V současnosti se stává i předmětem veřejných debat v souvislosti s profesionalizací armády a v souvislosti s vysíláním vojáků na zahraniční mise (zda v armádě pracují čestní lidé, kteří jsou odhodláni bránit vyšší ideály a principy svobody, nebo „žoldáci“, kteří se jen nechávají najímat za peníze a jsou ochotni udělat cokoli). Morální principy a zásady jsou samozřejmě pro armádu nezbytné, protože vojenské cíle jsou v morálním smyslu „na hraně“ (ničení nepřítele a jeho materiálního vybavení) a musí se řídit nejen platnou legislativou, ale právě i morálními principy, aby se z ní nestal „nástroj k ničení a zabíjení“. Tímto přesahem se rovněž vojenské povolání liší od většiny běžných občanských zaměstnání, kde etická dilemata často nebývají tak vyhrcoaná.

⁵ LÁNÍK, Jaroslav. Historie a druhy vojenských přísah. *Armáda České republiky* [online]. 2004-2013 [cit. 2015-03-03].

⁶ ŘEDITELSTVÍ VÝCVIKU A DOKTRÍN SPRÁVA DOKTRÍN (2007)

Vojenská čest je tím jediným, čím se voják liší od bandity či žoldáka, a zároveň tím, co odlišuje vojenského mechanika od mechanika v autoservisu.⁷

Současná armáda klade na vojáky všech stupňů v mnoha směrech vyšší požadavky, než jak tomu bylo v minulosti. Je nutná stále vyšší specializace a odbornost, protože i technika je stále složitější a složitějšími a nepřehlednějšími se stávají i vojenské operace. V armádě jsou tudíž stále žádanější specialisté, kteří musí věnovat spoustu času a úsilí na rozvoj a posílení svých odborných kvalit. Profesionalizace armády má za důsledek to, že do ní vstupují lidé výhradně dobrovolně (což by mělo etické principy posílit, protože odpadá prvek donucení), ale zároveň si volí vojenskou činnost jako své zaměstnání, z čehož vyplývá, že ji budou jako zaměstnání rovněž chápat. V postmoderní společnosti je obecně vyzdvihován jedinec a jeho práva, je tedy absurdní očekávat, že vojáci budou v tomto smyslu tvořit výjimku a budou chápat své zaměstnání jen jako poslání bez jakéhokoli ohledu na své individuální zájmy.

Tradiční armáda byla postavena na institucionálním základě⁸, který je založený na vyšších společenských hodnotách (čest, vlast, služba), současná přechází k modelu zaměstnaneckému, který je organizovaný logikou trhu. To však nemusí (a nemělo by) znamenat, že vyšší hodnoty z ní vymizí, pouze se vedle nich etablují i hodnoty jiné (odborná erudice, dobrý profesionální výkon). Podle zahraničních výzkumů vnímá většina vojáků své povolání převážně jako profesi, což je dané nejen celkovou orientací postmoderní společnosti a vyššími požadavky na specializaci, ale i tím, že většina vojáků z euroamerického prostředí nemá žádné zkušenosti s obranou své vlastní země, protože vojenské operace se odehrávají v zahraničí a se zájmem vlastní země pro jedince souvisejí pouze zprostředkovaně. Zaměstnanecký postoj k armádě přináší ovšem i pozitiva, např. vyšší ochotu špičkových specialistů zde pracovat, ale způsobuje u vojáků i větší racionalitu v posuzování situací a ochranu proti ideologizujícímu fanatismu, který v historii sehrál často velmi negativní roli.

⁷ LAŠTOVKOVÁ aj. (2014), str. 42

⁸ LAŠTOVKOVÁ aj. (2014), str. 42

1.4 Zahraniční mise

Naše armáda se zúčastnila první zahraniční mise v roce 1990, kdy byla do oblasti Perského zálivu vyslána československá protichemická jednotka (200 vojáků – dobrovolníků).

Zahraniční mise přispívají k zajištění míru, eliminaci krizí a odvrácení vojenských hrozeb rozšíření válečných konfliktů.

Účast v zahraničních misích vyplývá z našich závazků v rámci členství v NATO a EU. Čeští vojáci působí rovněž v různých částech světa na základě požadavků mezinárodních organizací OSN a OBSE.

K 5. 1. 2015 působilo v zahraničních misích 347 českých vojáků⁹. Do roku 2013 se zahraničních misí zúčastnilo celkem 26000 vojáků (toto číslo ale zahrnuje i opakované výjezdy na mise nebo opakovaná vyslání jednoho člověka do téže mise).¹⁰

Účast na misi je dobrovolná, podmínkou je vynikající zdravotní a psychický stav, dobrá jazyková vybavenost a specializace, která je pro výjezd na misi potřebná.

V současné době probíhají tyto zahraniční mise:

- Úkolové uskupení AČR v operaci Resolute Support (Afghánistán) – od 1. 1. 2015 nástupce mise ISAF.
- Afghánistán Parwan (3. SR BAF RS) – bezpečnostní opatření v severní části bezpečnostní zóny Bagrám
- Kosovo (KFOR) – zajištění míru a stability v oblasti postižené válkou
- Somálsko (EU-NAVFOR - Atalanta) – ochrana plavidel, které jsou součástí Světového potravinového programu

⁹ MINISTERSTVO OBRANY. Informační servis. *Armáda České republiky: Zahraniční mise* [online]. © 2004 — 2014 [cit. 2015-03-11].

¹⁰ MINISTERSTVO OBRANY. *Péče o válečné veterány a bývalé vojáky: Koncepce péče o válečné veterány*[online]. 2011 [cit. 2015-03-11].

- Sinaj (MFO - Multinational Force and Observers) – monitorování situace egyptsko-izraelské hranice, monitoring dodržování podmínek mírové dohody mezi Egyptem a Izraelem
- Bosna a Hercegovina (Althea - EUFOR) – cílem je zachování bezpečnosti, pomoc k integraci Bosny a Hercegoviny do evropských struktur a boj proti organizovanému zločinu
- Mali - EU TM - jednotky mise EU vyslané do Mali na základě požadavku vlády ¹¹

Seznam zahraničních misí, kterých se vojáci AČR v minulosti zúčastnili, je v příloze č. 1.

1.5 Novodobý válečný veterán

Pojem válečný veterán je definovaný zákonem 170/2002 Sb., o válečných veteránech. Do roku 2002 nebyl pojem válečný veterán používán - legislativa první republiky používala pojem „válečný poškozenec“ a od 2. světové války termíny „účastník národního boje za osvobození“¹².

Mezi válečné veterány spadají podle zákona 170/2002 Sb. účastníci bojů z 2. světové války, ti však nejsou předmětem této práce, proto se jimi nebudu podrobněji zabývat.

Další kategorií válečných veteránů jsou účastníci novodobých zahraničních misí – novodobí váleční veteráni. Takovým veteránem je „... *státní občan České republiky, který jako voják v činné službě... anebo jako příslušník bezpečnostního sboru konal službu:*

a) nepřetržitě alespoň po dobu 90 kalendářních dnů v zahraniční misi v místě ozbrojeného konfliktu nebo v místě s výrazně zhoršenou bezpečnostní situací,

b) v souhrnu nejméně po dobu 360 kalendářních dnů v jiných zahraničních misích, než je uvedeno pod písmenem a), které se uskutečnily na základě rozhodnutí mezinárodní organizace, již je Česká republika členem; nejkratší započítatelná doba podle tohoto ustanovení však činí nejméně 90 dnů nepřetržitého výkonu služby, nebo

¹¹ MINISTERSTVO OBRANY. Aktuální mise. *Armáda České republiky: Zahraniční mise* [online]. © 2004 — 2014 [cit. 2015-03-11].

¹² JANEČKOVÁ (2011)

c) jednotlivě v zahraničních misích po dobu kratší než dobu podle písmene a) nebo b), kdy však celková doba služby po vzájemném sečtení činí alespoň 360 kalendářních dnů; doba výkonu služby v místě ozbrojeného konfliktu nebo v místě s výrazně zhoršenou bezpečnostní situací kratší než doba uvedená pod písmenem a) se v tomto případě do celkové doby služby započítává čtyřnásobně, pokud po tomto přepočtu dosáhne nejméně 90 dnů.“¹³.

Zákon 170/2002 Sb. byl v roce 2014 novelizován zákonem č. 88/2014 Sb. Touto novelou se změnily některé podmínky pro přiznání statutu veterána – podle předchozího znění tohoto zákona byl válečným veteránem občan České republiky, který „... po roce 1945 nepřetržitě alespoň po dobu 30 kalendářních dnů jako příslušník ozbrojených sil nebo policie konal službu v místě ozbrojeného konfliktu nebo službu v mírových operacích podle rozhodnutí mezinárodní organizace, jíž je Česká republika členem.

(2) Trval-li ozbrojený konflikt nebo mírová operace podle odstavce 1 kratší dobu než 30 dnů, má se za to, že je podmínka časového trvání služby splněna. Tato podmínka je rovněž splněna, utrpěl-li příslušník ozbrojených sil nebo policie v místě nasazení při výkonu služby nebo v přímé souvislosti s ním újmu na zdraví nebo vykonal mimořádně záslužný čin.“ ¹⁴Důvodem úpravy zákona byla skutečnost, že původní kritéria byla považována za příliš mírná, což by mohlo status válečného veterána devalvovat. Proto bylo zavedeno jako jedno z hledisek hodnocení nebezpečnosti misí a prodloužení nutné minimální délky pobytu v misi. Tvůrci úpravy zákona byli rovněž vedeni snahou zahrnout do kategorie válečný veterán i zaměstnance organizačních složek státu, kteří se mise účastní a jsou rovněž vystaveni nepříznivým podmínkám a nebezpečí.¹⁵

Zákon 170/2002 Sb. dále uvádí, že ministr obrany může rozhodnout o zmírnění tvrdosti zákona, pokud mise samotná trvala kratší dobu, pokud někdo utrpěl během mise vážný úraz bez vlastního zavinění a mise mu byla z tohoto důvodu ukončena nebo vykonal mimořádně záslužný čin.

¹³ Zákon 170/2002 Sb., ve znění zák. 88/2014 Sb., §3)

¹⁴ Zákon č. 170/2002 Sb. v původním znění

¹⁵ MINISTERSTVO OBRANY. *Péče o válečné veterány a bývalé vojáky: Koncepce péče o válečné veterány*[online]. 2011 [cit. 2015-03-11]

Podle informací na internetových stránkách Ministerstva obrany ČR¹⁶ jsou účastníci misí z hlediska posouzení statusu válečného veterána posuzováni podle zahájení mise (tedy zda byla zahájena před novelou zákona, nebo až po ní). Podle téhož zdroje vzniká status válečného veterána přímo ze zákona, avšak k prokázání tohoto statusu je nutné osvědčení, které vydává ministerstvo obrany.

V roce 2013 bylo MO evidováno 11601 novodobých válečných veteránů, přičemž největší počet z nich se zúčastnil jedné mise (6369), čtyř a více misí se naopak zúčastnilo osob nejméně (861).¹⁷ Počet **účastníků zahraničních misí**, tedy i těch, kteří nejsou nositeli osvědčení, bylo v roce 2013 podle odhadů téhož zdroje přibližně 15000. Účastníci misí, kteří nejsou nositeli osvědčení, nemají právo čerpat benefity a výhody určené pro válečné veterány, avšak z hlediska možných problémů a rizik jejich situace po návratu z misí je nutno na ně pohlížet stejně jako na veterány.

¹⁶ MINISTERSTVO OBRANY. *Péče o válečné veterány a bývalé vojáky: Novodobý válečný veterán* [online]. 2011 [cit. 2015-03-11].

¹⁷ MINISTERSTVO OBRANY. *Péče o válečné veterány a bývalé vojáky: Koncepce péče o válečné veterány*[online]. 2011 [cit. 2015-03-11]

2 ÚČAST V MISÍCH Z POHLEDU PSYCHICKÉ ZÁTĚŽE

2.1 Zátěžové situace a jejich zvládnání

2.1.1 ZÁKLADNÍ POJMY

Vágnerová¹⁸ označuje situaci za zátěžovou, pokud vyvolá stav nadměrného zatížení nebo ohrožení a může vést k narušení psychické rovnováhy jedince. Míra narušení psychické integrity je daná tím, jakého druhu daná zátěž je a jak silně se projevuje.

Na zátěžové situace může jedinec reagovat různými způsoby podle svých tzv. adaptačních strategií. **Adaptace** obecně znamená přizpůsobení podmínkám.¹⁹

Adaptační schopnost obecně se nazývá **adaptabilita** (přičemž míra její úspěšnosti je dána především individuálními dispozicemi jedince, které jsou ovlivněny v průběhu života prostředím). Adaptaci můžeme hodnotit z hlediska objektivního, tj. jak jedinec funguje vůči svému okolí a plní své role a subjektivního, tj. v jaké míře je se svou rolí srozuměn a pokládá se za kompetentního v nakládání s vlastním životem. Globálním ukazatelem úspěšné adaptace je spokojenost jedince s vlastním životem. Neúspěšná adaptace se nazývá **maladaptivita**. Maladaptovaný jedinec špatně zvládá nároky života a způsobuje problémy sobě i svému okolí.

Adjustace je specifickým případem adaptace, kdy se člověk vpravuje do nových sociálních situací (např. do nového zaměstnání) a musí vynaložit určitou aktivitu, aby překonal staré způsoby chování, **maladjustace** je neúspěšná adjustace.²⁰

Míra odolnosti vůči zátěžovým situacím závisí na individuální míře různých **protektivních faktorů** označovaných jako **hardiness**, což je stupeň odolnosti a **resilience** – schopnost odolávat v průběhu času²¹. Díky těmto faktorům je optimálně adaptovaný jedinec schopen adekvátně reagovat, přečkávat nepříznivé situace bez dlouhodobého vychýlení rovnováhy, hledat přijatelná řešení problémů. Protektivní faktory jsou částečně dané geneticky, záleží ovšem i na nastavení daného jedince a významným prvkem v nich je i dostupná sociální

¹⁸ VÁGNEROVÁ (1999), str. 48

¹⁹ PAULÍK (2010), str. 11

²⁰ HARTL aj. (2009) str. 17

²¹ VÁGNEROVÁ (1999), str. 55

podpora. Baštecká a Goldman²² uvádějí, že protektivní faktory jsou síly jedince, z nichž čerpá sílu ke zvládnání nepříznivých situací, přičemž jako jeden z nejsilnějších zdrojů této podpory rovněž označují síť podpory sociální. Významnou roli v tomto smyslu hraje i sebehodnocení jedince.

Obranné reakce proti působení zátěžových faktorů vycházejí ze dvou základních reakcí na nebezpečí – útok, nebo únik²³. Útok je aktivní variantou, únik variantou pasivní. Způsob zvládnání zátěžových situací lze rozdělit podle toho, zda se jedná o procesy vědomé, nebo nevědomé. Vědomý proces zvládnání zátěžových situací se nazývá **coping**. Coping může být zaměřený buď na řešení problému, nebo na dosažení subjektivní pohody (tedy např. i smíření s danou situací). Preference typu reakce závisí na vrozených faktorech, ale i na zkušenostech dané osoby – dospělý člověk zpravidla užívá obou variant.

2.1.2 SITUACE NADMĚRNÉ ZÁTĚŽE - STRES, KRIZE A TRAUMA

Některé situace se vyznačují nadměrnou mírou zátěžové složky (třebaže v některých případech je tato nadměrnost pouze subjektivně vnímaná) a obranné strategie v ní většinou více či méně selhávají.

Stres do skupiny nadměrně zatěžujících situací spadat nemusí, záleží na míře jeho závažnosti. Stres je nespecifickou odpovědí na narušení vnitřní rovnováhy organismu²⁴. Z psychologického hlediska jej chápeme širěji jako reakci na jakékoliv ohrožení. Stres má dvě složky – psychickou a fyziologickou. Na fyziologické rovině odpovídá organismus archaickými reakcemi, které byly vhodné pro fyzický útok či útěk, ale zpravidla nejsou adekvátní pro symbolické ohrožení, s nímž se dnes nejčastěji setkáváme. Dochází k bušení srdce, rychlému dýchání, zrychlení metabolismu, někdy k bolestem hlavy, dlouhotrvající stres mohou doprovázet zažívací obtíže, vyčerpanost, únava, špatné soustředění. Metabolických změn, k nimž ve stresu dochází, nemůže být využito, a proto může dlouhodobý stres vést k somatickým onemocněním. Stres může být dvojího typu, tzv. eustres (subjektivně příjemně vnímaný) a distres, který je naopak vnímaný negativně²⁵.

²² BAŠTECKÁ aj. (2001), str. 282

²³ VÁGNEROVÁ (1999), str. 56

²⁴ NAKONEČNÝ aj. (1977), str. 228

²⁵ GILLERNOVÁ (2000), str. 69

Vágnerová²⁶ uvádí, že ani prožitek distresu nemusí být vždycky vnímán jako negativní – do určité míry může být vnímán jako aktivizační, stimulující k vyšším výkonům, a někteří lidé jej proto vyhledávají.

Charakteristické znaky stresu jsou:

- pocit neovlivnitelnosti situace (jedinec nemůže zabránit jejímu vzniku)
- pocit nepředvídatelnosti situace (nemůže odhadnout, kdy nastane)
- pocit nezvládnutelnosti situace (subjektivní pocit, že situace přesahuje osobní možnosti)
- tlak okolí, vyžadujícího změny, tento tlak je vnímán jako nepříjemný (velké změny kladou nadměrné nároky na adaptační mechanismy, vyvolávají pocit dezorientace)

Krize znamená situaci, která přesahuje běžný rámec copingu (vyrovnávacích strategií) daného jedince, přičemž tento rejstřík vyrovnávacích strategií je u každého jedince jiný. U zvýšeně zranitelných jedinců může vyvolat krizi i podnět, který by u člověka odolnějšího pravděpodobně ke krizi nevedl. Zvýšeně zranitelným se jedinec může stát nikoli výlučně z psychopatologických příčin, ale i např. ze sociálních, např. dlouhodobá izolace aj.²⁷

Na průběh a zvládnání krize mají vliv některé faktory, tzv. moderátory krize, mezi jinými i osobnostní rysy, zdravotní stav, obranné mechanismy a copingové strategie.²⁸

Trauma je vnější událost, která je extrémně děsivá, není možné před ní uniknout, vyvolává pocit bezmoci, je neovladatelná, a představuje přímé ohrožení života nebo integrity jedince. Obranné a adaptační mechanismy člověka selhávají. Dochází ke změnám ve fyziologické, kognitivní i emoční oblasti.²⁹ Traumata mohou být vyvolána přírodními katastrofami (požáry, povodně), nebo působením člověka (havárie, znásilnění, týrání, mučení, válečné události). Traumata vzniklá působením lidí jsou obecně snášena hůře.

²⁶ VÁGNEROVÁ (1999), str. 50

²⁷ BAŠTECKÁ aj. (2001), str. 275

²⁸ MLČÁK (2011), str. 12

²⁹ VIZINOVA aj. (1999), str. 17

Bezprostředně po události se může objevit **akutní reakce na stres**, jehož příznaky jsou různé, ale nejčastěji se jedná o dezorientaci, zúžení vědomí, neschopnost chápat podněty, zrychlený tep, pocení, červenání. Přidává se buď apatie, stažení, psychický odklon od aktuálních událostí, nebo naopak hyperaktivita, zoufalství nebo zlost.

Setkání s traumatickou událostí může u některých lidí vyústit v **posttraumatickou stresovou poruchu (PTSD)**, která se může projevit bezprostředně po události, ale i po uplynutí několika měsíců. Jejími typickými příznaky je:

- znovuprožívání traumatické události (ve snech, vzpomínkách, představách, přehnané reakce na podněty, které traumatickou událost připomínají, třeba jen vzdáleně)
- vyhýbání podnětům, které s danou událostí souvisejí, celková apatie (snaha vyhnout se myšlenkám, pocitům a činnostem, které s traumatickou událostí souvisejí, nezájem o druhé lidi, aktivity, práci, budoucnost aj.)
- příznaky zvýšené dráždivosti, které nebyly přítomné před traumatem (problémy s usínáním a spánkem, přehnaná úzkostlivost, očekávání nebezpečí, podrážděnost, agresivita, poruchy pozornosti)

S PTSD se často pojí nadměrné užívání návykových látek, deprese nebo generalizovaná úzkostná porucha nebo panická porucha. Léčba se provádí pomocí psychoterapie a farmakoterapie (antidepresiva, anxiolytika – léky proti úzkostem, atd.).

2.1.3 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Sociální vyloučení znamená nedostatečnou účast na životě společnosti, nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím důležité životní potřeby, život v chudobě, bez práce, přiměřeného bydlení. Tento stav a pocit, že jedinec nemá účast na životě společnosti, vede k chronickému stresu. Příčiny tohoto stavu jsou systémové i individuální – nedostatečné vzdělání, nefunkční rodina, nedostatečné sociální dovednosti, zdravotní problémy (fyzické i psychické), nezaměstnanost, závislost na návykových látkách, atd.³⁰

³⁰ MATOUŠEK (2008), str. 217

2.2 Psychická zátěž během misí

Rozsah i míra psychické zátěže, kterou prožívají účastníci zahraničních misí, je závislá na konkrétních okolnostech dané mise – zda se odehrává v klidné oblasti, nebo uprostřed bojů, a podle konkrétní náplně činnosti daného člověka.

Míra psychické zátěže je na misích v každém případě větší než v běžném civilním životě. Každý z účastníků se musí vyrovnat se změnou prostředí, zpravidla s klimatickými podmínkami, které jsou často dost odlišné od těch, na které je zvyklý, s kulturními odlišnostmi, které mohou být rovněž markantní, s pobytem mezi mnoha lidmi a nedostatkem soukromí, s odloučením od svých blízkých.

Dziaková³¹ uvádí tyto nejčastější problémy na misích:

- vytržení z kontextu běžného života
- odloučení od blízkých a s tím související problémy (nedorozumění plynoucí z komunikace na dálku, sexuální abstinence aj.)
- stereotypní provoz a málo podnětné sociální prostředí
- skupinové tenze vyplývající z nedostatku soukromí, nedostatečné saturace individuálních potřeb, interpersonálních problémů a neochoty měnit své chování a postoje
- zvýšený stres pramenící z nedostatku odpočinku
- maladjustace, maladaptace a interpersonální problémy

Žádný z těchto stresorů není natolik zatěžující, aby jej psychicky zdravý člověk nedokázal zvládnout a vyrovnat se s ním, tím spíše, aby mu způsoboval vážnější psychické problémy i po návratu. Pokud se někdo v těchto podmínkách projevuje problematicky, je to zapříčiněno jeho vlastní emoční narušeností či sociální nepřizpůsobivostí. Vojenští psychologové samozřejmě volí určité techniky (včetně preventivních), aby negativní důsledky pramenící z těchto stresorů eliminovaly nebo přinejmenším uměnily na únosnou míru. Jsou to různé aktivity k posílení skupinové soudržnosti, společná setkávání a individuální práce s lidmi, kteří mají nějaké problémy (popř. i preventivní, pokud určité

³¹ DZIAKOVÁ (2009), str. 370

okolnosti nasvědčují, že by problémy mohly vzniknout). Dziaková doporučuje, aby na mise vyjížděly celé jednotky, které se znají a mají nacvičené postupy různých operací, pokud to je možné, protože se tak může eliminovat část stresových situací.

Daleko vyšší psychickou zátěž představuje účast v náročných bojových operacích, které jsou silně stresující jako takové (účastníci zahraničních misí představují jednu z nejrizikovějších skupin z hlediska traumatických reakcí i následného rozvinutí syndromů PTSD³²).

Podle Stránského³³ je bojová činnost již svou samotnou podstatou stresující z důvodu fyzických stresorů (horko, zima, vlhko, špína, nedostatek vody, popř. jídla), chronického vyčerpání, únavy, nedostatku spánku, změny klimatických a geografických podmínek (složitý terén), popř. zamoření prostoru chemikáliemi, složitého používání technických prostředků. Bojové situace se stále mění, nadměrné tempo změn znemožňuje adaptaci, je nutné se velmi rychle rozhodovat v situacích, kdy často není k dispozici dostatek informací a s rizikem, že jakákoliv chyba může mít fatální důsledky na zdraví a život.

Voják se může ocitnout v situaci, kdy cítí bezprostřední ohrožení života, což je samozřejmě jedním z nejsilnějších stresorů vůbec, k tomuto pocitu přispívá nedostatek informací nebo jejich protichůdnost (je tudíž nemožné je vyhodnotit), neznalost technických prostředků a terénu, neznalost nepřítele (či místního obyvatelstva), kontakt se zraněnými a mrtvými či vlastní zranění v boji či vnímání vlastní bojové činnosti (např. výbuch granátu).³⁴

Traumatickou situací je pak vlastní vážné zranění, vážné zranění blízkého kolegy či jeho smrt.

Významnou roli při zvládnání psychicky náročných či vypjatých situacích hraje sociální podpora – vojáků sobě navzájem, podporujících pracovníků na misi (kaplan, psycholog), ale především pocit opory z domova, rodinné zázemí.

Partnerské vztahy však představují velmi diskutované a citlivé místo zahraničních misí, neboť účast v misích může vést k partnerským problémům či dokonce k rozpadu

³² VIZINOVA aj. (1999), str. 17

³³ STRÁNSKÝ, Zdeněk. Člověk v podmínkách náročné bojové činnosti. *Sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity* [online]. 2002 [cit. 2015-03-01].

³⁴ DZIAKOVÁ (2009), str. 179

partnerství. Podle Dziakové má účast v misích velmi negativní vliv na partnerský život vojáků a nedostatek rodinného zázemí velmi oslabuje psychickou stabilitu účastníků misí. Problémy způsobuje komunikace na dálku, při níž může velmi snadno dojít k nedorozumění a problémům, nedostatek pochopení z obou stran, popř. žárlivost. Z vlastních zkušeností rovněž vím, že k problémům v rodinném životě v souvislosti s účastí na misích dochází. Vráťím se k této problematice ještě v následující kapitole.

2.3 Psychická zátěž a problémy po návratu z misí

Se situací po návratu se každý vyrovnává jinak (podle své osobnosti i podle toho, v jakých konkrétních podmínkách mise probíhala a jaké zážitky si odtamtud odnáší), ale adaptací na civilní život musí projít všichni. Nejrizikovější je v tomto smyslu fáze adaptace (přibližně do měsíce po návratu).³⁵ Okolnosti života po návratu se samozřejmě odvíjejí i od toho, s jakými situacemi (popř. problémy) se daný člověk setká.

Vzpomínky a zážitky z misí jsou často slovy obtížně sdělitelné, protože realita civilního života v ČR je zcela odlišná. Každý si musí vzpomínky nějak zpracovat, bez ohledu na to, zda se setkal s psychicky vypjatými situacemi a traumaty, nebo jeho mise proběhla v klidu.

Během mise je všechno zorganizované, voják se kromě svých pracovních úkolů a povinností nemusí o nic starat, protože má vše zajištěné a ve volném čase se může věnovat sám sobě, relaxaci a svým koníčkům. Po návratu do civilního života jej znovu čekají běžné povinnosti, na něž se musí adaptovat, včetně změny pracovních úkolů, které mu mohou připadat nudné, nezáživné a nesmyslné.

V minulé kapitole jsem se zmínil o rodinných problémech, které účastníky zahraničních misí ohrožují. Tyto problémy jsou tím častější, čím častěji voják na misi odjíždí (jedna několikaměsíční nepřítomnost sama o sobě na fungující rodinu devastující dopad nemá), takže u jednotek s častějšími výjezdy do misí je dle Dziakové zaznamenána až šedesátiprocentní rozvodovost. Po návratu z mise mohou oba partneři ventilovat svou nahromaděnou tenzi (manželka z toho, že byla sama na výchovu dětí i na starost o domácnost), voják se vyrovnává se svými zážitky během mise a prožívá adaptaci na

³⁵ DZIAKOVÁ (2009), str. 376

běžné prostředí, což k jeho vyrovnanosti rovněž nepřidá, děti (zvláště menší) se mohou otci odcizit a v této emočně vypjaté situaci dochází velmi snadno ke konfliktům. Dziaková doporučuje k prevenci těchto problémů po návratu z misí umožnění společných rekreačních pobytů obou partnerů a společnou návštěvu vojenského psychologa, který má v tomto ohledu zkušenosti a je schopen poradit, jak těmto problémům předcházet a jak je řešit.

V časopise *Vojenské rozhledy*³⁶ vyšla studie, která shrnuje závěry výzkumu vlivu zahraničních misí na partnerský život vojáků. Výzkum se konal v roce 2008 a zúčastnilo se jej 348 respondentů, kteří se alespoň jednou zúčastnili zahraniční mise a před odjezdem žili v manželství nebo v dlouhodobém partnerském vztahu. Podle tohoto výzkumu nemá účast na zahraniční misi sama o sobě negativní vliv na rodinný život vojáků, ale může působit jako akcelerátor tam, kde byly vztahy narušené již před odjezdem – problémy se pak zhorší nebo se vztahy zcela rozpadnou. Jako prevence tohoto jevu je ve studii doporučeno neposílat na zahraniční mise vojáky, kteří mají rodinné problémy. Ve studii je rovněž zdůrazněno, že je velmi důležité umožnit vojákům pravidelný a častý kontakt s rodinami během mise (po telefonu či internetu). V každém případě je otázka stability rodin účastníků misí velmi podstatnou otázkou, které je nutné v rámci psychosociální pomoci věnovat zvýšenou pozornost.

Vážné problémy může způsobit, pokud se u vojáka po návratu projeví příznaky PTSD, především nedejde-li ke včasnému léčení. Váleční veteráni obecně jsou jednou z nejohroženějších skupin pro vznik PTSD, která se ostatně vůbec začala zkoumat v souvislosti s účastníky válek (druhá světová válka, válka ve Vietnamu).³⁷ Projevy této nemoci mohou způsobit značné problémy v osobních i pracovních vztazích a vůbec v životě. Postižený člověk je emočně labilní, nezvládá běžný stres, reaguje úzkostně, může být vztahovačný, výbušný, agresivní apod., své problémy může řešit pomocí alkoholu či jiných drog, což vede k dalšímu životnímu propadu. Potom se může přijít o životní jistoty (rodinu, zaměstnání) a ocitnout se v situaci sociálního vyloučení. V ojedinělých případech se takový člověk může dopustit i asociálního jednání.

³⁶ BALLOVÁ aj. (2009)

³⁷ KULÍŠEK (2011), str. 96

Životní situaci zcela změní, pokud veterán na misi utrpěl vážný úraz, kvůli kterému musí odejít z armády nebo je dokonce odkázaný na pomoc druhých lidí. Taková situace je sice extrémní a není příliš častá, avšak přináší zcela zásadní životní komplikace a je mimořádně náročná na adaptační psychické mechanismy. Vzhledem k rozsahu této práce se touto problematikou nemohu detailně zabývat.

Obecně mají větší problémy váleční veteráni, kteří odešli z armády, protože bez ohledu na to, zda mají, či nemají psychické problémy (popř. trpí PTSD) mívají velké problémy se sháněním zaměstnání. Vojenská specializace neumožňuje příliš velký výběr civilních profesí, kde ji lze uplatnit, ztráta zaměstnání a odchod z armády přispívá k ekonomickému a sociálnímu propadu, který nemusí jedinec psychicky zvládnout, což jeho problémy dále zvyšuje.³⁸ Sociální problémy může přinášet i špatné zacházení s penězi (pokud si daný člověk zvykne počítat s vyšším příjmem, neboť za misi mu náleží vyšší finanční odměna, a pak neumí znovu omezit své výdaje, když se jeho příjmy sníží. Tato situace je zvláště nebezpečná, pokud je mezitím propuštěn z armády a ocitne se bez příjmu nebo s minimálním příjmem ze sociálních dávek.

Studie z roku 2011, která mapuje problémy veteránů mimo činnou službu v ČR³⁹ uvádí, že do roku 2009 bylo propuštěno z AČR přibližně 5000 vojáků, kteří se účastnili alespoň jedné zahraniční mise. Ze 150 respondentů, kteří vyplnili dotazník, uvedlo pět, že utrpěli během mise vážný úraz s trvalými následky, tři trpí závažnou nemocí. Osm uvádí psychické problémy (spojené např. se smrtí kolegů v misi). 24 z oslovených by uvítalo psychologickou pomoc - 80% z nich v souvislosti se závislostí na alkoholu nebo jiné návykové látce, 41% v oblasti partnerských vztahů a 29% ve více oblastech. Více než polovina těchto respondentů je ve věku do 35 let. 51 respondentů uvedlo, že nemají práci (přičemž 35 z nich ukončilo vojenskou službu v roce 2009, tedy dva roky před výzkumem).

³⁸ GAZDÍK, J. Umí riskovat život, v civilu často padnou na dno. In *Aktuálě.cz* [online]. 11. 11. 2013 [cit. 2015-03-10].

³⁹ MECA (2011)

3 PRÁCE S VÁLEČNÝMI VETERÁNY A PÉČE O NĚ

3.1 Práce s účastníky misí a péče o ně během mise

Z vlastní zkušenosti vím, že v rámci půlroční přípravy na misi absolvují účastníci přípravy rovněž psychologické přednášky, které je mají připravit na možné problémy v misi (problémy vyplývající z vysoké koncentrace osob žijících na jednom místě, co dělat při stresových reakcích apod.). Před zařazením do mise absolvuje každý v rámci zdravotních vyšetření i psychologické vyšetření, které má zajistit, aby do mise nebyli posíláni lidé, kteří by z účasti mohli mít problémy. Zdravotní zabezpečení českých vojáků na misi je na vynikající úrovni, Na všech základnách jsou ošetrovny a někdy i celé nemocnice (v Afghánistánu např. Bagram, Kandahár...). Během samotné mise je přítomný kaplan a na velkých základnách i vojenský psycholog. Oba ihned reagují, když má někdo nějaké problémy a potřebuje pomoci, podle mého názoru je tato pomoc dobře zajištěna.

Po návratu z misí jsou vojáci posíláni na ozdravné rehabilitační pobyty do armádních zotavovacích zařízení (lázně, horské rekreační chaty atd.) kde probíhá vlastně regenerace, společná zaměstnání s ostatními kolegy, mají hovory s psychology a veliteli aj. S vojáky mohou na rekreace jezdit i jejich rodiny, rodinní příslušníci si za pobyt částečně platí, ale mají slevu. Tento společný pobyt může přispět ke snížení napětí v rodinách (vážné problémy samozřejmě nevyřeší).

3.2 Psychosociální pomoc na zahraničních misích

*Lékař může pomoci s nespavostí nebo tělesnými obtížemi, psycholog pomáhá porozumět tomu, co prožíváme. Duchovní s námi může mluvit o otázkách smyslu a naděje.*⁴⁰

Na zahraničních misích působí jako zdroje psychické a sociální opory vojenský kaplan a vojenský psycholog. V optimálním případě působí na misi oba, v tom případě navzájem spolupracují, avšak v některých případech je přítomen jen jeden.

⁴⁰ FEDORKOVÁ, Jolana. „Útěcha – podpora – povzbuzení“. *Armáda České republiky: Informační servis* [online]. 2011 [cit. 2015-03-11].

3.2.1 VOJENSKÝ KAPLAN

Vojenská duchovní služba byla zřízena roku 1998 rozkazem č. 19 tehdejšího Ministra obrany České republiky Michala Lobkowicze. V čele Duchovní služby AČR stojí hlavní kaplan. Kaplanem je kněz, který ale vstupuje do armády

Mezi hlavní úkoly Duchovní služby AČR patří:

- *„podporovat velitele všech stupňů v jejich odpovědnosti za naplňování a ochranu lidského rozměru života každého vojáka v činné službě a občanského zaměstnance;*
- *nabízet pomoc při řešení osobních krizí i těžkostí, které vznikají v pracovním, osobním a rodinném životě pracovníků resortu Ministerstva obrany;*
- *přispívat k rozvíjení a prohlubování demokratických tradic evropské kultury v resortu Ministerstva obrany;*
- *vytvářet podmínky pro naplňování ústavně zaručených lidských práv, která souvisejí se svobodou vyznání pro pracovníky resortu Ministerstva obrany ve všech situacích spojených s plněním jejich služebních a pracovních povinností“⁴¹*

Jak je patrné již z výše citovaných hlavních úkolů Duchovní služby, není smyslem práce kaplanů přesvědčovat vojáky o náboženské víře, ale odvíjí se od významu pastorační péče, což znamená, že kaplan lidem spíše naslouchá, doprovází je v jejich starostech či problémech, které mu svěří.

Jeho úlohou může být naslouchání nebo poradenství a vírou se zabývá jen s těmi vojáky, kteří o to projeví zájem.

⁴¹ MINISTERSTVO OBRANY. Armáda - struktura. *Duchovní služba AČR* [online]. © 2004 — 2014 [cit. 2015-03-11].

3.2.2 VOJENSKÝ PSYCHOLOG

Psychologické služby tvoří nedílnou součást moderních armád.

Obecně má vojenská psychologie napomáhat k efektivnímu využívání lidského potenciálu v armádě, zlepšování vojenského výcviku a zvyšování účinnosti velení vojskům.⁴²

Kromě zvyšování efektivity armády v mnoha směrech je nicméně významným úkolem vojenského psychologa „... *být vždy na straně lidskosti, je jakýmsi nástrojem humanizace armády.... Měl by stát v roli prostředníka, ne v roli obhájce ani loajálního experta.*“⁴³

Na zahraničních misích má přítomnost psychologa velký význam, protože prostředí je značně stresující a je zvýšená pravděpodobnost osobních krizí kvůli mimořádně náročným podmínkám. Během zahraničních operací se psycholog věnuje individuálním konzultacím s vojáky, kteří jeho pomoc potřebují, ale má i úkoly další – může např. spolupracovat při řešení konfliktů „na dálku“ mezi vojákem na misi a jeho rodinou, je-li to v rámci dané situace vhodné, nebo se věnovat různým aktivitám zaměřeným na posílení skupinové soudržnosti, která je na misi velmi důležitá.

„Prioritou [psychologa na zahraniční misi] je mobilizace především duševních sil a práce s člověkem v krizi, protože účast v zahraniční operaci je náročnou životní situací nejen pro vojenského profesionála, ale také pro jeho nejbližší.... Příslušník zahraniční mise je navíc vystaven dalším negativním faktorům, mezi které patří bezprostřední ohrožení života, ztráta soukromí, omezený prostor, odloučení, limitovaná komunikace s rodinou, sociální frustrace – takzvaná „ponorka“, které psychiku vojáka ovlivňují. Krize mají pevné místo v životě vojáka stejně jako chřipková epidemie nebo reorganizace a reformy v AČR. Krize představuje jednu z nejčastějších příčin vyhledání psychologické péče.“⁴⁴

⁴² DZIAKOVÁ (2009), str. 11

⁴³ DZIAKOVÁ (2009), str. 12

⁴⁴ FEDORKOVÁ, Jolana. „Útěcha – podpora – povzbuzení“. *Armáda České republiky: Informační servis* [online]. 2011 [cit. 2015-03-11].

3.3 Péče o válečné veterány po návratu z misí

3.3.1 KONCEPCE PÉČE O VÁLEČNÉ VETERÁNY

Péče o válečné veterány je v České republice v kompetenci Ministerstva obrany, konkrétně odboru pro válečné veterány. Rozsah a druhy této péče je daný zákonem 170/2002 Sb. a je podrobně popsán v Koncepti péče o válečné veterány (její aktuální verzi je Koncepte péče o válečné veterány v letech 2013-2017, která byla schválena ministrem obrany 6. 6. 2013).⁴⁵

Základním východiskem současné péče o válečné veterány je péče o veterány druhoválečné, protože vzhledem ke svému věku potřebují péči častěji a většího rozsahu. Naopak od roku 2017 se předpokládá přesun těžiště péče na veterány novodobé, protože v tomto období bude žít s nejvyšší pravděpodobností již jen minimální počet účastníků 2. světové války, a naopak část novodobých válečných veteránů bude postupně stárnout. V roce 2017 dosáhne přibližně 600 novodobých válečných veteránů věku přes 60 let, avšak v roce 2030 to bude již 2500 osob (tyto údaje vycházejí ze statistik o válečných veteránech z roku 2013 z výše uvedené Koncepte péče o válečné veterány).

Péče o veterány je zaměřena na tři oblasti: finanční benefity a příspěvky na zdravotní a rekreační péči, poskytování zdravotních a sociálních služeb a psychologické a pracovní poradenství.

3.3.2 ROZDĚLENÍ NOVODOBÝCH VÁLEČNÝCH VETERÁNŮ Z HLEDISKA VÝHOD

Koncepte péče o válečné veterány rozlišuje následující tři kategorie válečných veteránů:⁴⁶

- veteráni - vojáci v činné službě
- veteráni mimo činnou službu
- váleční veteráni – důchodci (týká se především druhoválečných veteránů)

Váleční veteráni v činné službě mají stejné nároky a výhody jako ostatní vojáci z povolání, jejich nároky upravuje zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání. Pokud odjíždějí na

⁴⁵ MINISTERSTVO OBRANY. *Péče o válečné veterány a bývalé vojáky: Koncepte péče o válečné veterány*[online]. 2011 [cit. 2015-03-11].

⁴⁶ MINISTERSTVO OBRANY. *Péče o válečné veterány a bývalé vojáky: Benefity pro novodobé válečné veterány* [online]. 2011 [cit. 2015-03-11].

misi, mají navíc nárok na příplatek (zpravidla v USD), společenské uznání a ocenění bojové činnosti a na služby duchovních a psychologických služeb (těch mohou využívat i jejich rodinní příslušníci). Bezprostředně po návratu z mise (pokud na ní strávili alespoň 90 dnů) mají podle výše uvedeného zákona nárok na mimořádnou čtrnáctidenní ozdravnou dovolenou do třiceti dnů od návratu z mise, o níž jsem se zmiňoval již v kapitole 3.1. Během této doby jsou posíláni do armádních zotavovacích zařízení, kde mohou zregenerovat fyzické síly i zpracovat zážitky z misí v rozhovorech mezi sebou navzájem i s psychology.

Při odchodu z armády dostávají váleční veteráni vyšší výsluhové příspěvky než ostatní vojáci. Mohou absolvovat rekvalifikační kurz, který usnadní jejich návrat do civilního života. Dále mohou dostat finanční příspěvek na lázeňskou a rehabilitační péči nebo na rekreaci (příspěvek se týká i jejich nejbližších rodinných příslušníků), popř. příspěvek na stravování. Veteráni mají rovněž nárok na specializovanou péči ve vojenských zdravotních zařízeních.

Pro veterány – důchodce jsou zřizovány podle zákona 170/2002 Sb. domovy pro válečné veterány.

3.3.3 PROGRAM PREVENTIVNÍ PÉČE „VÁLEČNÝ VETERÁN“⁴⁷

Na péči o účastníky misí a novodobé válečné veterány se zaměřuje Vojenská zdravotní pojišťovna. Tato pojišťovna poskytuje účastníkům misí speciální zdravotní balíčky a specifická očkování (podle místa konání mise), zabezpečuje jim po návratu preventivní prohlídky a poskytuje služby psychologické a psychiatrické péče.

Vojenská zdravotní pojišťovna připravila od roku 2015 speciální program preventivní zdravotní péče „Válečný veterán“, který je určený pro účastníky novodobých zahraničních vojenských misí po jejich návratu. Tento program zahrnuje speciální preventivní vyšetření, proplácení některých očkovaní, která nejsou hrazena pojišťovnou, poukázky na léčebný tělocvik, plavání či lázeňskou péči a psychologickou péči pro pozůstalé po účastnících misí, kteří zemřeli v přímé souvislosti se svou účastí na misi.

⁴⁷ VOJENSKÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. Program prevence zdraví „Válečný veterán“. *Vojenská zdravotní pojišťovna České republiky* [online]. © 1993 - 2015 [cit. 2015-03-10].

3.3.4 PROGRAM „ZAČLEŇOVÁNÍ VÁLEČNÝCH VETERÁNŮ DO CIVILNÍHO ŽIVOTA“

Projekt „Začleňování válečných veteránů do civilního života“, který je financován z Evropského sociálního fondu a MO, má za cíl zvýšit šanci válečných veteránů uplatnit se na trhu práce. Pomoc je určena novodobým válečným veteránům, kteří ukončili služební poměr v armádě a hledají si nové pracovní uplatnění. Do projektu nejsou zahrnuti váleční veteráni, kteří bydlí v Praze. Podle předběžné analýzy ESF⁴⁸ bylo předpokládáno, že se projektu zúčastní přibližně 1500 veteránů. Náplní projektu je pracovní poradenství, obecné semináře k možnostem uplatnění na trhu práce, individuální a psychologické poradenství, rekvalifikace a zprostředkování kontaktu s potencionálními zaměstnavateli. Podle plánu mělo být v rámci projektu vytvořeno či přímo zprostředkováno 51 pracovních míst.⁴⁹ Projekt poskytuje komplexní služby od všeobecného pracovního poradenství až po umístění konkrétního klienta na konkrétní pracovní místo, je založen především na individuální práci s lidmi (což je bezpochyby mnohem přínosnější než neadresné hromadné přednášky z oblasti hledání zaměstnání). Byla zřízena poradenská centra v Praze, Brně, Olomouci, Ostravě, Českých Budějovicích, Plzni a Pardubicích, na které se mohou klienti obracet. Podle údajů MO o něj však nebyl takový zájem, jaký byl předem očekáván⁵⁰ - zapojilo se do něj 244 osob, z toho 169 získalo práci. Projekt v letošním roce končí, další na něj bezprostředně navazovat nebude, ale MO plánuje podle možností podobný projekt realizovat i v budoucnu.

⁴⁸ EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ FOND V ČR. Začleňování válečných veteránů do civilního života s důrazem na uplatnění na trhu práce. *Evropský sociální fond v ČR*. [online]. 29.10.2013 [cit. 2015-02-12].

⁴⁹ *Sdružení válečných veteránů: oficiální web*. Projekt „zaměstnanost“ [online]. [cit. 2015-02-20].

⁵⁰ MECA, V. Veterán jako dobrá značka. *A report: Měsíčník Ministerstva obrany České republiky*. 2015, č. 2, s. 20-21 [online]. 2015 [cit. 2015-02-20].

3.4 Celkový pohled na zabezpečení válečných veteránů v ČR

Péče o válečné veterány je v ČR ze strany státu svěřena výlučně do kompetence MO, jehož činnost v této oblasti byla popsána v předchozí kapitole. Kromě MO se válečnými veterány zabývají i spolky, které vesměs s MO spolupracují (Československá obec legionářská, Sdružení válečných veteránů v ČR a další).⁵¹ O problémy novodobých válečných veteránů se zajímá z těchto organizací jen Sdružení válečných veteránů v ČR.⁵² Cílovou skupinou MO i těchto spolků jsou především druhováleční veteráni, což se projevuje i na nabídce péče a služeb, z nichž mnohé se novodobých válečných veteránů příliš netýkají a využívají je velmi omezeně (domovy pro válečné veterány). Druhováleční veteráni jsou evidováni a cíleně vyhledáváni za účelem nabídky služeb, zatímco u novodobých je předpoklad, že si informace budou umět vyhledat sami na webových stránkách.⁵³

Novodobí váleční veteráni mají možnost účasti na rekreacích, dostávají finanční příspěvky a jsou jim nabízeny zdravotní prohlídky, popř. psychologická péče ve vojenských zdravotních zařízeních. Nedostatečná pozornost je věnována riziku jejich sociálního vyloučení a problematice nezaměstnanosti, což jsou problémy pro novodobé veterány aktuální. Projekt „Začleňování válečných veteránů do civilního života s důrazem na uplatnění na trhu práce“ (dále projekt ESF), který byl popsán v předchozí kapitole, v letošním roce končí, a je otázka, zda jej nahradí nějaký jiný. Určitým ukazatelem postoje státu k možným sociálním problémům novodobých válečných veteránů je i to, že žádné aktivity v tomto smyslu nevycházejí od MPSV. To sice zařadilo válečné veterány do skupiny osob ohrožených sociálním vyloučením a předložilo v rámci Operačního programu lidské zdroje a zaměstnanost výzvu k výše popsanému projektu ESF⁵⁴, avšak na jeho realizaci se již nepodílí a rovněž v tomto smyslu nevyvíjí žádné jiné aktivity.

Podle výzkumu dotazníkového šetření mezi novodobými válečnými veterány⁵⁵ je o benefity pro válečné veterány poměrně nízký zájem. Pouze 17 ze 150 zúčastněných

⁵¹ MINISTERSTVO OBRANY. *Péče o válečné veterány a bývalé vojáky: Spolupráce se spolky* [online]. 2011 [cit. 2015-03-11].

⁵² *Sdružení válečných veteránů: oficiální web*. [online]. [cit. 2015-02-20].

⁵³ MINISTERSTVO OBRANY. *Péče o válečné veterány a bývalé vojáky: Koncepce péče o válečné veterány*[online]. 2011 [cit. 2015-03-11].

⁵⁴ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Evropská unie podpoří integraci sociálně vyloučených skupin na trh práce* [online]. 23.2.2010 [cit. 2015-03-11].

⁵⁵ MECA (2011)

uvedlo, že žádali o příspěvek na lázně nebo ozdravný pobyt, 33 z respondentů uvedlo, že po opuštění činné služby navštívili vojenskou nemocnici. Celkově hodnotili respondenti nabízenou péči jako nedostatečnou a uváděli, že mají o nabízených výhodách nedostatečné informace.

Rekvalifikačního kurzu nabízeného Ministerstvem obrany se nezúčastnilo 66% respondentů, kteří byli oprávněni o něj žádat. Jako hlavní důvod uváděli nedostatečnou informovanost (nevěděli, že se mohou do kurzů přihlásit), přibližně třetina si z nabízených kurzů žádný nevybrala, v 11 případech nedovolil účast na kurzu nadřízený, čtvrtina si chtěla vybrat určitý kurz, ale nebylo to možné. Rekvalifikačního kurzu se zúčastnilo 44 respondentů. 70% respondentů, kteří se kurzu zúčastnili, bylo spokojeno s nabídkou i s úrovní kurzu. Polovina účastníků byla spokojena s využitelností kurzu v praxi. 16 účastníků kurzu v době vyplňování dotazníku stále nesehnalo práci, 13 účastníků by mělo zájem o další pracovní poradenství a 9 by chtělo v případě možnosti absolvovat ještě další rekvalifikační kurz. 60% ze všech respondentů (93) mělo zájem o pracovní poradenství, 52% o pomoc s uplatněním na trhu práce. Celkem 62% z respondentů, kteří byli v době vyplňování dotazníku nezaměstnaní, by uvítalo pracovní poradenství, 38% rekvalifikaci.

Údaje dotazníkového šetření pocházejí z doby, kdy projekt EFS ještě neexistoval a hodnoceny tedy byly kurzy nabízené MO před skončením služebního poměru v armádě, avšak mohou být určitým náznakem dalšího možného vývoje po skončení projektu.

Novodobými válečnými veterány se zabývají i některé nestátní organizace, které však mají různou úroveň a nemohou nahradit působení státu. Jedním z dobře fungujících subjektů je např. nadační fond Regi Base⁵⁶, který je zaměřen především na rehabilitační péči pro novodobé válečné veterány s fyzickým handicapem. Nabízí rovněž sociální poradenství (v oblasti legislativy, administrativních záležitostí, finančních příspěvků či otázek ve věcech zdravotních pomůcek). Byl pojmenován podle novodobého veterána Jiřího „Regi“ Schamse, který utrpěl vážné zranění s trvalými následky při útoku sebevražedného atentátníka v roce 2008 na misi v Afghánistánu a v roce 2014 zemřel na rakovinu.

⁵⁶ *Regi Base: Pomáháme těm, kteří za nás sloužili...* [online]. © 2011-2014 [cit. 2015-02-20].

Je možné tedy shrnout, že během pobytu na misích, v období přípravy a bezprostředně po skončení misí mají jejich účastníci velmi dobré zázemí psychosociálních služeb. V oblasti péče o novodobé válečné veterány po skončení misí by měl být kladen důraz především na péči o veterány mimo činnou službu v armádě, neboť ti mají závažnější problémy, především oblasti rizika jejich sociálního vyloučení a nezaměstnanosti.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 *Popis výzkumu a charakteristika metodických postupů*

4.1.1 CÍL VÝZKUMU A STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

Hlavním cílem praktického výzkumu bylo zjistit, jak vnímají účastníci zahraničních vojenských misí poskytovanou psychologickou a sociální péči (během mise a po jejím skončení), zda se jim zdá adekvátní, jak ji hodnotí, zda jí sami využili (nebo by jí chtěli v případě problémů využít) a zda jsou o ní dostatečně informováni. Kromě toho byl zaměřen na jejich celkovou reflexi misí s tím, že v této oblasti bude spíše na dotazovaných, o jakých stránkách mise budou chtít mluvit (a položené otázky budou spíše rámcové a méně konkrétní).

V oblasti psychosociální pomoci jsem stanovil následující výzkumné otázky:

1. Jak hodnotí účastníci misí nabízenou psychosociální pomoc?

Podotázky (pokládáné přímo respondentům):

- a) Jak hodnotíte péči během misí?
- b) Jak hodnotíte péči po skončení misí?
- c) Máte s některou z forem péče vlastní zkušenost? Popište prosím podrobněji.
- d) Chyběla Vám nějaká služba (zdravotní, psychologická, sociální), kterou jste v souvislosti s účastí na misi potřeboval, ale nikdo Vám ji neposkytl?

2. Jsou účastníci misí dostatečně informováni o možnostech psychosociální pomoci, které mohou využít?

Podotázky (pokládáné přímo respondentům):

- a) Domníváte se, že o nabízené péči jste měl/a dostatečné množství informací?
- b) Jak jste se o možnostech nabízené péče dozvěděl/a?

4.1.2 CHARAKTERISTIKA METODY A TECHNIKY VÝZKUMU

Pro zpracování tohoto výzkumu jsem zvolil **kvalitativní metodu**, která umožňuje hlubší porozumění účastníkům a tomu, jak sami chápou určité skutečnosti.⁵⁷ Kvalitativní metoda rovněž lépe odpovídá situaci, kdy se v nějaké otázce potřebujeme nejprve zorientovat, hledat vzájemné souvislosti a stanovovat, kterými oblastmi by bylo vhodné se v budoucnosti zabývat a s jakými předpoklady.

Pro získávání informací o celkové reflexi misí jsem zvolil **polostrukturované interview**⁵⁸, které umožňuje spíše rámcové a volné kladení otázek (bez přesného dodržení jejich formulace) či změnu jejich pořadí, což umožňuje pružněji reagovat podle kontextu situace a ponechat větší volnost dotazovanému.

Otázky obsažené v interview je možné rozdělit do tří částí:

1. osobní údaje – věk, hodnost, informace, zda je dotazovaný stále zaměstnán u AČR, rodinný stav, počet dětí, místo a rok absolvovaných misí
2. celková reflexe mise - proč na ni jel, co během ní vnímal jako pozitivní a co jako negativní, zda se setkal s nějakým traumatizujícím zážitkem, zda mise nějak ovlivnila jeho další život, apod.
3. péče o účastníky misí – zda během pobytu využil služeb kaplana či psychologa, zda měl o možnostech nabízené péče dostatek informací, zda nějaký druh péče postrádá, atd.

Přesné znění otázek je obsahem přílohy č. 2.

4.1.3 ÚČASTNÍCI VÝZKUMU A POPIS PROVEDENÍ ROZHOVORŮ

Výzkumný soubor účastníků jsem vybral **metodou záměrného výběru**, to znamená podle určitých vlastností.⁵⁹ Touto vlastností bylo, aby se v minulosti **alespoň jednou zúčastnili zahraniční mise jako vojáci AČR**.

Celkem jsem oslovil patnáct lidí, kteří odpovídali stanovené podmínce. Kontaktoval jsem je pomocí e-mailu nebo telefonu. Někteří se zúčastnit nemohli, protože byli

⁵⁷ ŠVARŤÍČEK aj. (2007), str. 17

⁵⁸ MIOVSKÝ (2006), str. 160

⁵⁹ MIOVSKÝ (2006), str. 135

zaneprázdnění, někteří se patrně zúčastnit nechtěli, protože rozhovor stále odkládali a nakonec k němu nedošlo. Bohužel se mi nepodařilo sehnat veterána z americké námořní pěchoty, který mi předem účast na výzkumu slíbil, ale pak se přestal ozývat, nereagoval na výzvy a nesehnal jsem jej ani pomocí sociálních sítí.

Účast na výzkumu nakonec přijalo sedm oslovených osob. Kvůli ochraně osobních údajů vystupují pod změněnými křestními jmény:

1. Kateřina, 42 let, vdaná, 2 děti, rotmistryně, stále u AČR (zdravotní sestra), mise: Mali 2012
2. Tomáš, 27 let, ženatý, 2 děti, četař, stále u AČR, mise: Afghánistán 2011
3. David, 36 let, žije v trvalém vztahu, 2 děti, kapitán, mise: Afghánistán 2011 a 2013
4. Michal, 43 let, rozvedený, žije v trvalém vztahu, 2 děti z rozvedeného manželství, praporčík, u AČR, mise: Afghánistán 2011
5. Petr, 57 let, ženatý, 1 dítě, major, z armády odešel v roce 2001, mise: u AČR: 6x v misích OSN jako vojenský pozorovatel – 1993-2000 (Mosambik, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Kosovo, Sierra Leone), po odchodu z armády jezdí na pozorovatelské mise OSN, OBSE stále, již byl 23x
6. Miroslav, 33 let, ženatý, 1 dítě, kapitán, u AČR stále, mise: Irák 2003 a 2006, Afghánistán 2012/2013
7. Martin, 32 let, kapitán, odešel z AČR v roce 2013, mise: Afghánistán 2008

S účastníky jsem se setkal v jejich domovech nebo na „neutrální půdě“, např. v kavárně – podle kontextu setkání. Větší část z nich je značně zaneprázdněna a žijí po celé republice, takže byl problém najít společné místo a čas.

Při samotných rozhovorech byli všichni dotazovaní vstřícní a ochotní, ale u některých bylo patrné, že o určitých oblastech nechtějí mluvit (z osobních důvodů nebo kvůli zachování služebního tajemství). Většinou vadilo, že by měl být rozhovor nahrávaný, proto jsem s nimi nakonec domluvil, že odpovědi pouze zapíši a úplné zápisy rozhovorů nebudou zveřejněny. Některé informace mi dotazovaní sdělili pouze pod podmínkou, že nebudou do

výzkumu zahrnutý a nebudou tudíž ani zapsány. Při dodržení těchto podmínek a anonymizaci jmen souhlasili všichni se zpracováním poskytnutých informací pro účely této práce.

4.1.4 ZPRACOVÁNÍ ZÍSKANÝCH INFORMACÍ

Obsahy rozhovorů jsem zpracoval metodou **otevřeného kódování**⁶⁰, kdy se jednotlivé odpovědi rozdělí na malé fragmenty (podle významů – každá část tvoří významovou jednotku podle klíče, který si určuje výzkumník), s těmito fragmenty (jednotkami) se dále pracuje tak, že jsou seskupeny do významově podobných celků (kategorií). Kategorie byly následně vypsány do tabulky pomocí **techniky vyložení karet**,⁶¹ což znamená uspořádání kategorií do seznamu, aby bylo možno provést jejich popis a interpretaci.

4.2 Popis a interpretace výsledků zpracování výzkumu

4.2.1 SEZNAM KATEGORIÍ

Po provedení analýzy získaných rozhovorů vznikly dva seznamy kategorií.

První se týká obecné reflexe účasti na misi:

důvody účasti na misi	získat pracovní zkušenosti
	získání nových zkušeností obecně, změna
	finanční odměna
	zdokonalit se v jazyce
	odreagovat se od problémů
	součást práce
	pomoc druhým lidem
co bylo na misi pozitivní	kolektiv, mezilidské vztahy
	prováděná práce na misi
	„cestovatelské zážitky“ (poznávání přírody a kultury)
	organizovaný život bez starostí o běžné zařizování
co bylo na misi negativní	odloučení od blízkých
	fyzická a psychická zátěž
	špatné podmínky v dané zemi, kulturní rozdíly
	malý prostor, interpersonální problémy

⁶⁰ ŠVARŤÍČEK aj. (2007), str. 211-222

⁶¹ ŠVARŤÍČEK aj. (2007), str. 226

traumata	smrt, zranění
psychické problémy během mise či po ní	absence problémů
zvládací (copingové) strategie	podpora okolí, kamarádů
	pomohl jsem si sám
	víra v Boha
změny po misi, co jsem získal	finanční odměna, bonusy
	zlepšení pracovních dovedností
	změny životních hodnot, jiný pohled na svět
	vážím si víc své rodiny a blízkých
	nalezení smyslu

Druhá část se zaměřovala na hodnocení péče:

hodnocení péče během mise a po ní	kladné hodnocení
	neutrální hodnocení
	kritika psychologického vyšetření po návratu
	chybějící formy pomoci
využití nabízené pomoci	
informovanost o možnostech péče o účastníky misí	

Kategorie v levých sloupcích jsou téměř totožné s otázkami, které byly kladeny během rozhovoru. Vzhledem k nízkému počtu dotazovaných a zvolené kvalitativní metodě výzkumu nemají počty jednotlivých odpovědí příliš velkou vypovídací hodnotu – pokud jsou uváděny, pak mají sloužit k dokreslení interpretace. Subkategorie v pravém sloupci jsou umístěny tak, aby bylo patrné, jak se vztahují ke kategoriím ve sloupci levém. Některé subkategorie se opakují – je to tím, že byly pokaždé vztaženy k jiné kategorii, což může představovat určitý významový posun.

V následujícím textu budou jednotlivé kategorie blíže popsány. Každá ze subkategorií bude popsána jen jednou, bez ohledu na počet výskytů v tabulce.

4.2.1.1 Důvody odjezdu na misi

Kromě dvou jeli všichni účastníci na misi dobrovolně.

První skupina důvodů se týká zlepšení osobních kompetencí – **získání pracovních zkušeností a zdokonalení v jazyce**. Účast v zahraniční misi představuje jeden z vrcholů

pracovní kariéry vojáka, protože si může vyzkoušet v praxi znalosti nabyté během cvičení a příprav a kromě toho se může seznámit s jinými postupy a metodikami v mezinárodních týmech. Do misí musí odjíždět pouze lidé, kteří už jazyk ovládají, ale pobyt v mezinárodním prostředí představuje příležitost ke zdokonalení i v tomto směru.

Několik dotazovaných uvedlo jako důvod **získání nových zkušeností** obecně, na dotaz po upřesnění, co tím slovem míní, odpověděli, že chtějí zažít, poznat něco nového - „*zaujalo mě to, chtěl jsem se někam podívat*“ (Martin)

Jeden účastník uvedl jako důvod **odreagovat se od problémů**. Nebyl to ovšem důvod jediný - „... *byl jsem zklamáný z rozvodu, tak jsem si chtěl vyčistit hlavu, a taky jsem si říkal, že mi to prospěje profesně, poznám něco nového a finančně se to bude taky hodit.*“ (Michal)

Finanční odměnu jako motivační faktor uvedli tři ze sedmi dotazovaných, přičemž nikdy nebyla jediným důvodem. „*Největší motivace?... No asi získat nějakou zkušenost, asi praktická, v konfliktu, a taky jazyková, zlepšit si angličtinu... a samozřejmě i finanční stránka věci, dostavujeme s manželkou domek a peníze nám pořád chyběly.*“ (David)
Finanční odměna se objevila i v odpovědích na otázku, co pokládáte za pozitivní přínos mise. Nebyla ale rovněž přínosem hlavním nebo převažujícím – „... *finanční stránka je jen příjemný bonus, to teď už vím*“ (Michal).

Tři z dotazovaných odjeli na misi především proto, že to je **součást jejich práce**. To může znamenat, že odjeli spíše z povinnosti – „... *nebyl to vysloveně rozkaz, spíš nakonec dohoda. Asi by se to dalo nějak obejít, ale nakonec jsem jel*“ (Miroslav) nebo proto, že svou práci zároveň vnímají jako svůj životní úkol a jsou s ní „srostlí“ – „... *je to moje práce, já vlastně jezdím pořád, je to zajímavá práce, mám ji rád...*“ (Petr).

Motivem k odjezdu je i snaha podílet se na zlepšení světa, někomu pomáhat. Výslovně uvedla důvod **pomoci druhým** jediná dotazovaná žena (Kateřina). Chápání účasti na misích z širšího hlediska (nejen osobního přínosu) se ale objevovalo i v dalších odpovědích, jak vyplývá z textu dále. Nikdo nicméně neuvedl důvod vlastenecký nebo politický, všechny se týkaly spíše obecně lidských.

4.2.1.2 Co bylo na misi pozitivní

Většina dotazovaných uvedla mezi kladnými stránkami mise věci, které se týkají **mezilidských vztahů a kontaktů s lidmi** (navázání nových přátelství, mezinárodních přátelství, dobrý kolektiv a dobré vztahy v něm). V tomto smyslu tedy můj výzkum neodpovídá zažité představě, že ohledně mezilidských vztahů přinášejí mise spíše problémy vyplývající z velkého množství lidí koncentrovaných na jednom místě. Nemusí to však znamenat, že tyto problémy dotazovaní neřešili, pouze jim nemusely připadat tak podstatné, aby je v dodatečné reflexi svého pobytu na misi uváděli. Interpersonální problémy z „ponorkové nemoci“ uvedl pouze jeden dotazovaný jako negativní zážitek z mise.

Kladně byla rovněž hodnocena **náplň prováděné práce na misi** (nová zajímavá práce, práce v mezinárodním kolektivu, pestrá a různorodá práce aj.). *„Naučil jsem se lépe řídit lidi. U nás jdou po práci domů, tady to bylo náročnější, když jsme byli pořád všichni pohromadě“* (Martin). Pracovní náplň tedy splnila očekávání, která v tomto smyslu dotazovaní měli. Zklamání z toho, že práce očekávání neodpovídala, neuvedl nikdo.

Pozitivním zážitkem byly i **„cestovatelské“ zážitky, poznávání exotické přírody a kultury**, především pro lidi, kteří v podobných zemích nikdy nebyli (krásná příroda, země plná protikladů, ale zajímavá, zajímaví lidé). *„Byla by to krásná země na dovolenou, kdyby se tam neválčilo“* (Martin).

Jeden účastník výzkumu uvedl jako pozitivní stránku mise **organizovaný život bez starostí o běžné věci** - *„život v misi má svoje pravidla a svým způsobem mi tam bylo dobře, vše je dané, má svůj řád a není potřeba se o nic starat“* (Michal).

4.2.1.3 Co bylo na misi negativní

Jako negativní vnímala většina dotazovaných **odloučení od blízkých lidí, rodiny** – *„moji nejbližší mi hodně scházeli, stýskalo se mi a měla jsem strach, jak to všechno beze mě doma zvládnou“* (Kateřina).

Dalším negativním rysem pobytu na misi byly **faktory psychické a fyzické zátěže** (únava, nervové vypětí, stres, strach z nebezpečí, zaživačské problémy). *„Každou chvíli pod auty“*

bouchaly miny, měli jsme strach všichni, zvlášť když to jednoho zabilo... já jsem naštěstí v těch autech jezdit nemusel, ale kluci se dost báli, když tam jezdili denně“ (Martin)

Při zpracovávání této kategorie jsem si uvědomil, co znamená, že každý chápeme slova jinak. Někteří z dotazovaných se setkali s nebezpečím, ale jako negativní zážitek z mise jej neuvedli. Miroslav uvedl jako jedinou negativní stránku mise interpersonální problémy („ponorková nemoc“ – viz níže). Na doplňující otázku, zda prožil během mise nějaké nebezpečné situace, odpověděl: „*Ale jo, všude lítaly kameny, to už nikdo neřešil. A nějaké raketové útoky, to jsme se pak schovali do krytu. Ale to je běžné, bral jsem to jako takové běžné nepříjemnosti, s tím se musí počítat.*“ Každý také chápe jinak míru nebezpečí. Petr (rovněž na přímý dotaz, s jakými nebezpečnými situacemi se setkal): „*Na to jsem si musel zvyknout, to bych tuhle práci nemohl dělat ... jednou jsem měl úraz páteře, když se auto zřítilo ze skály, ale dobrý, dostal jsem se z toho ... v Íráku zasáhla raketa hotel, kde jsem byl, ale to se nic nedělo, zasáhlo to jen šesté patro a já jsem byl ve třetím ,,*

V negativním kontextu byly hodnocené i **špatné materiální podmínky v dané zemi**: „*Na to si nezvyknu nikdy, že tady umírají děti na nemoci, které my známe jen z učebnic“ (Kateřina). „Mají tady [Afghánistán – poznámka autora] kalendář o šest set let dozadu proti nám a ono to i odpovídá... žijí jako ve středověku, všude samá bída, hlad, žena neznamená vůbec nic, to my si vůbec neumíme představit“ (Martin). Odlišné **kulturní zvyklosti** způsobovaly jednomu dotazovanému i pracovní problémy: „*Jiná kultura, Afghánci jsou velmi laxní k údržbě čehokoliv, vrtulníky jsou provozované v horších podmínkách než u nás“ (David).**

Jak už jsem uvedl, jen jeden dotazovaný zmínil negativní vliv **malého prostoru a interpersonálních problémů**: „*Úzké kolektivy. Malý prostor a hodně lidí, z toho vznikaly pořád problémy. A hlavně ženské to špatně snášely, chlapi si to mezi sebou nakonec nějak vyříkali a byl klid, ale baby se kolikrát pohádaly a do konce mise se už nemohly ani cítit“ (Miroslav).*

4.2.1.4 Traumatické zážitky na misi

Pod touto kategorií je zahrnuta odpověď na otázku, zda se dotazovaní setkali s nějakou traumatickou událostí (vlastní **vážné zranění, smrt** či vážné zranění některého z kolegů).

Kromě smrti a zranění kolegů či známých vojáků sem dotazovaní zařazovali i tragické události, které postihly někoho z civilních obyvatel, které samozřejmě neznali. Jednalo se především o **smrt dětí**. „*Smrt i zranění jak vlastních, tak spojeneckých jednotek a v posledních dvou letech hlavně dětí...*“ (Michal) „... *a nejvíc bylo strašné, když umíraly maličké děti a my jsme pro ně nemohli vůbec nic udělat.*“ (Kateřina) Smrt dítěte byla většinou respondentů chápána jako něco hrozného, co musí člověkem otřást, třebaže se jednalo o děti zcela neznámé.

4.2.1.5 Psychické problémy během mise nebo po ní

Všichni dotazovaní uvedli, že žádné takové problémy před misí ani po ní neměli. Samozřejmě se naskytá otázka, zda tato odpověď nemohla zčásti vycházet z různého pochopení výrazu „psychické problémy“ – nepovažoval jsem, ale za vhodné se na tuto oblasti příliš detailně vyptávat, protože je velmi osobní.

4.2.1.6 Zvládací (copingové) strategie – co mi na misi pomáhalo

Většina z dotazovaných odpověděla, že si **pomohli sami**. „*Člověk si zvykne, musí se s tím nějak srovnat*“ (Miroslav). „*Každý má svých problémů dost a nemá na to řešit ještě cizí, takže spíš sám*“ (David). „*Musím se přes to přenést, nepřemýšlím o tom. Ohrožení života jsem přestal počítat, když jsem se dostal k číslu třináct, to je moje šťastné číslo ... nemůžu si to připouštět*“ (Petr). Michalovi pomáhali během mise i po návratu **kamarádi**, Kateřině **víra v Boha**.

4.2.1.7 Co jsem na misi získal (jak mě změnila)

Jeden respondent odpověděl, že ziskem je finanční odměna (nebyl to však pro něj zisk jediný), několik respondentů odpovědělo, že pracovní dovednosti.

V největším množství odpovědí jsem zaznamenal jako přínos mise **změnu žebříčku hodnot a pohledu na svět**. Dotazovaní uváděli, že si od návratu více váží materiálního dostatku a svobody v ČR (při srovnání se zeměmi, kde byli na misi). „*Zjistil jsem, že může být i o dost hůř.*“ (Michal) Většina dotazovaných si po návratu z mise zřetelněji uvědomila, jak si **cení svých blízkých**, jakou hodnotu pro ně představují.

Kateřina uvedla jako svou změnu po misi přehodnocení důležitosti věcí a změnu sebehodnocení: „*Víc si vážím sebe sama, zjistila jsem, že jsem mnohem silnější... a přestala jsem řešit maličkosti, víc se zaměřuji na podstatné věci*“. Dva dotazovaní uvedli, že na misích dostala jejich práce i život **větší smysl**. Pro jednoho z dotazovaných mise znamenala **uvědomit si, co je v životě důležité**.

4.2.2 REFLEXE NABÍZENÉ PÉČE BĚHEM MISE A PO NÁVRATU

Otázkám, které se zabývaly nabízenou péčí pro účastníky misí, jsem věnoval zvláštní pozornost. Zatímco u předchozích okruhů jsem nechal spíše na nich, o čem budou chtít mluvit, zde jsem se přesně držel pořadí otázek a doptával se na odpovědi. Při analýze odpovědí jsem rovněž musel pracovat poněkud odlišným způsobem – zatímco v předchozích bodech jsem vytvářel kategorie podle odpovědí, zde jsem vycházel především z výzkumných otázek, které jsem si položil na začátku výzkumu.

Z výzkumného souboru byl pro oblast mapování reflexe psychosociální péče pro účastníky zahraničních misí vyřazen Petr, který jezdí na mise, pro něž tyto služby nejsou poskytovány, tudíž o nich nemá informace a nemůže se k nim relevantně vyjádřit, odpovídalo zbývajících šest dotazovaných.

4.2.2.1 Hodnocení péče během mise a po ní

Všichni dotazovaní hodnotili jako velmi dobrou péči během misí. „*O účastníky misí je postaráno opravdu dobře, zdravotní péče je vynikající na základně mají vybavení k relaxaci a sportu, a když mají nějaký problém, hned na to někdo reaguje.*“

Všichni hodnotili kladně i práci kaplana a psychologa kladně. „*Oba se lidem hodně věnovali, psycholog si zval i preventivně, když byly na někoho nějaké stížnosti, třeba ne poprvé, to nechal být, ale když se to opakovalo, tak si ho pozval... určitě by s tím něco dělal, kdyby byl nějaký problém*“ (Miroslav). Nikdo nevyjádřil proti jejich práci během mise žádné výhrady. Většinou uváděli, že za oběma lidé chodili. „*Měli jsme tam kaplana i psychologku. Za kaplanem si lidi chodili spíš tak popovídat... spíš asi chodili za psychologkou, když to potřebovali.*“ (Martin)

Dva výslovně uvedli, že kdyby problémy měli, určitě by jednoho z nich navštívili. „*Kdybych problémy měl, určitě bych šel. Asi za psychologem, protože nejsem věřící*“

(Tomáš). Miroslav se naopak domnívá, že lidé chodí raději za kaplanem než za psychologem, ale neuměl vysvětlit, proč si to myslí. „*Nevím, měl jsem takový pocit. Přímo jsem o tom s nikým nemluvil*“. Všichni shodně ale uvedli, že sami jejich pomoci nikdy nevyužili a nemají tudíž přímou zkušenost.

Ohledně péče po návratu z mise všichni shodně rovněž uvádějí, že ji nevyhledali, protože ji nepotřebovali. Všichni absolvovali psychologické vyšetření v rámci zdravotní prohlídky ve vojenské nemocnici po návratu z mise. Toto vyšetření hodnotili spíše rozpačitě. Dva dotazovaní jej nehodnotili (nemohou posoudit, protože žádnou péči nepotřebovali a vyšetření tudíž netrvalo dlouho, nevědí, jak by probíhalo, pokud by něco potřebovali), čtyři hodnotili jako formální a načasované na nevhodnou dobu (těsně po návratu by už každý chtěl být doma, tudíž ho prohlídka spíše zdržuje). „*Každý se už vidí doma, tak se s nimi nikdo moc nebavil*“ (Michal). Nikdo z dotazovaných neuvedl žádnou formu pomoci, která by účastníkům zahraničních misí chyběla (ale tento názor může být velmi výrazně ovlivněn tím, že nikdo z nich pomoc nepotřeboval a nevyužíval).

4.2.2.2 Informovanost o nabízené péči

Všichni dotazovaní uváděli, že všechny potřebné informace měli k dispozici již před odletem na misi od velitelů čet a z několikaměsíční přípravy na misi, kde byly rovněž probírány. Krátkou informaci poskytl i psycholog při pohovoru po skončení mise. „*Říkal nám, že můžeme mít do půl roku nějakou tu posttraumatickou poruchu, tak abychom šli za psychologem, kdyby byly nějaké problémy*.“ (Miroslav).

Ohledně nabízené péče vědělo všech šest účastníků o možnostech psychologického poradenství ve vojenských zdravotních zařízeních, všichni rovněž znali nabízené rekreační pobyty (někteří je využívají). O možnosti nabízených rekvalifikací buď nevěděli vůbec, nebo o nich měli jen mlhavé představy kromě Martina, jehož o této možnosti informovali při odchodu z armády. „*Nevím, už si na to moc nevzpomínám, něco mi říkali, ale já jsem rovnou řekl, že to nepotřebuju, měl jsem zajištěné nové místo již předem*.“ (Martin)

4.2.3 SHRUTÍ ODPOVĚDÍ NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY A PRAKTICKÉ DOPORUČENÍ

Všichni účastníci hodnotili jednoznačně kladně psychosociální podporu během misí. Čtyři ze šesti dotazovaných byli naopak nespokojeni se závěrečným pohovorem u psychologa, který považovali za formální a špatně načasovaný. Jejich hodnocení psychosociálních

služeb kaplana a psychologa na misích vycházelo pouze ze zprostředkovaných informací, protože sami neměli přímou zkušenost. Vzhledem k tomu, že nikdo z nich služeb nevyužil, neuvedli ani žádnou oblast, která by službami nebyla pokryta. Domnívám se, že tím byly odpovědi na otázku ovlivněny – respondenti neměli možnost přímého hodnocení poskytovaných služeb.

Všichni účastníci odpověděli, že měli dostatečné množství informací o psychosociálních službách. Měli informace o psychosociálních službách během mise a o možnosti využít psychologické poradenství ve vojenských zdravotnických zařízeních po návratu z mise. Jeden účastník se zmínil o informaci o pracovním poradenství – ostatní tuto informaci nepotřebovali, protože jsou stále zaměstnáni u AČR. Podle mého názoru by bylo možné formulovat hypotézu pro případný příští výzkum, že účastníci zahraničních misí jsou dostatečně informováni o možnostech nabízené péče (a v rámci rozsáhlejšího výzkumu tuto hypotézu ověřit).

Výsledky výzkumu by asi vypovídaly více, kdyby měl některý z respondentů se službami psychosociální pomoci vlastní zkušenost.

Domnívám se, že oblast spokojenosti s poskytovanou psychosociální péčí o účastníky misí (válečné veterány) není dostatečně prozkoumána a podrobnější výzkum by byl velmi přínosný. Mohl by být i impulzem ke zlepšení těchto služeb.

4.2.4 REFLEXE VÝZKUMU A JEHO PROVEDENÍ

Práce na výzkumu pro mě byla přínosná, rozšířil jsem si obzory o vnímání a názory dalších lidí, kteří se zúčastnili zahraničních misí. Uvědomil jsem si rovněž, jak různě můžeme chápat tatáž slova a tytéž skutečnosti. Nemám zkušenosti s prováděním podobných výzkumů, a proto jsem až v jeho průběhu zjistil, že jsem mohl mnoho věcí dělat jinak.

Při analýze získaných odpovědí jsem si uvědomil, že oblast výzkumné otázky spokojenost s nabízenými službami byla příliš široká. Každý si pod pojmem psychologické a sociální služby představil něco jiného. Kdybych prováděl podobný výzkum znovu, zaměřil bych se na užší kategorie, aby nedocházelo k těmto záměnám (dotazovaní většinou vůbec nebrali při hodnocení v úvahu pracovní poradenství a pomoc se sháněním zaměstnání a naopak do něj zahrnovali vojenské rekreace, které předmětem dotazů být neměly).

Z objektivních důvodů jsem neměl zcela optimální výzkumný vzorek. Pro výzkum v oblasti péče nebo služby jsou nejvhodnější osoby, které s nimi mají vlastní zkušenost. Bohužel se mi nepodařilo nikoho takového sehnat. Všichni dotazovaní uváděli, že neměli na misi ani po ní žádné problémy. Není vyloučeno, důvodem některého odmítnutí účasti na výzkumu bylo to, že dotyčný člověk nějaké problémy související s účastí na misi měl a nechtěl o nich mluvit. Mrzí mě rovněž, že se mi nepodařilo získat k účasti na výzkumu příslušníka americké námořní pěchoty, jehož odpovědi by přinesly možnost srovnání péče o účastníky zahraničních misí (válečné veterány) u nás a v USA:.

Na kvalitu získaných odpovědí mělo vliv i to, že na některé rozhovory jsem neměl dostatečné množství času. Bylo to dáno tím, že někteří dotazovaní se mi mohli věnovat jen omezenou dobu a nepodařilo se najít jiný vhodný čas. Vzhledem k tomu, že jsem sháněl účastníky výzkumu dost obtížně, jsem musel na tyto podmínky přistoupit. Při analýze odpovědí jsem si uvědomoval, že některé odpovědi by potřebovaly upřesnění, doplňující otázky.

4.2.5 DISKUSE

V odborné literatuře jsem narazil pouze na jeden výzkum z českého prostředí, který se zabýval psychosociální pomocí účastníkům vojenských zahraničních misí⁶². Analýza z roku 2011, na kterou jsem se již odkazoval dříve v textu, mapuje problémy novodobých českých válečných veteránů mimo činnou službu především v souvislosti s uplatněním na trhu práce. Data byla získána anonymním dotazníkovým šetřením od cca 150 respondentů (účastníků alespoň jedné mise mimo činnou službu). Podle výsledků studie se nezúčastnilo rekvalifikačního kurzu nabízeného Ministerstvem obrany 66% respondentů, kteří byli oprávněni o něj žádat, přičemž jako hlavní důvod uváděli nedostatečnou informovanost (nevěděli, že se mohou do kurzů přihlásit).

Tento závěr koresponduje s mým výzkumem, v němž respondenti uvedli, že o možnostech pracovního poradenství a rekvalifikací žádné informace neměli (avšak uváděli, že je nepotřebovali).

Autoři studie vyslovují domněnku, že vůbec není známo, zda větší množství válečných veteránů trpí psychickými poruchami v souvislosti s účastí ve vojenských zahraničních

⁶² MECA (2011)

misích, protože se bojí navštěvovat psychology, aby neohrozili svou pracovní pozici u armády. Uvádějí, že vojenští psychologové nevykazují větší počet veteránů s psychickými problémy, ale to může být dáno tím, že novodobí veteráni (a vojáci vůbec) k psychologům nechodí, a lze se pouze dohadovat, kolik z nich trpí psychickými poruchami. Pokud je tato domněnka pravdivá, pak by jí měla být věnována zvýšená pozornost a případné výzkumy v souvislosti s psychosociální péčí o vojáky z povolání (včetně účastníků zahraničních misí) by se měly na tuto otázku rozhodně zaměřit.

ZÁVĚR

Tato práce se zabývá účastníky zahraničních vojenských misí (válečnými veterány) z pohledu psychologie a sociální práce.

První část práce je úvodem do problematiky a charakterizuje Armádu České republiky, pojem válečného veterána a základní pojmy z oblasti psychické zátěže a reakcí na ně. Následují kapitoly o zátěžových situacích a problémech během misí i po nich a o psychosociální péči pro účastníky těchto misí. Práci doplňuje praktický výzkum.

Účast ve vojenských zahraničních misích klade na vojáky specifické nároky nejen ve smyslu odborném, popř. fyzickém, ale i psychickém, ocitají se v prostředí značné psychické zátěže. Pro účast v misích jsou vybíráni psychicky odolní lidé, u nichž je co nejpravděpodobnější, že zvládnou nejen své úkoly, ale i tuto zátěž bez velkých problémů, avšak zátěž působí na každého, kromě toho může dojít k situacím, které dolehnou na každého (vlastní vážné zranění, vážné zranění nebo smrt blízkého kolegy či kamaráda z mise).

Pobyt na misi vyžaduje adaptaci na řadu zcela nových podmínek – radikální změnu klimatu i kulturního prostředí, pobyt v nahuštěných prostorech s nedostatkem soukromí, odloučení od rodiny a zcela jiný životní styl než v běžném životě. Vysoce stresující jsou náročné bojové operace a psychicky nejnáročnější je setkání s ohrožením vlastního života či smrtí a zraněním. Tyto všechny faktory (působící často současně) vytvářejí silnou psychickou zátěž. Významnou oporu při jejím zvládnutí představují sociální vazby a především opora rodiny. V oblasti vztahů však mají účastníci misí (především ti, kteří jezdí často) problémy, rodinné a partnerské problémy vojáky psychicky destabilizují a v některých případech jsou příčinou problémového chování. Po návratu z misí čeká na každého adaptace do běžného života, která může být bezproblémová, nebo naopak velmi náročná. V mnoha případech právě po návratu vojáků domů graduují partnerské problémy, protože dochází k uvolnění nahromaděných negativních emocí a mnoho lidí neumí takové situace adekvátně zvládat. Pokud byl voják na misi vystaven traumatickým situacím a vážnému ohrožení života, může se tato zátěž projevit posttraumatickým syndromem, jehož důsledkem jsou vážné psychické problémy a emoční nestabilita, neléčený PTSD může vést k vážným problémům ve všech zásadních oblastech života.

Největší problémy po návratu z misí mají vojáci, kteří jsou z armády propuštěni, protože často velmi obtížně shánějí nové zaměstnání (jejich odborné znalosti se jen těžko uplatní v civilních zaměstnáních), těmto lidem pak hrozí ekonomický a sociální propad. Bývalí vojáci bez zaměstnání, bez opory rodiny či s neléčeným PTSD se potýkají s psychickými problémy a jsou ohroženi sociálním vyloučením.

Péče o válečné veterány je v ČR v kompetenci MO, které se orientuje převážně na veterány druhoválečné. Novodobým válečným veteránům je nabízena pomoc vojenských psychologů, která je bezpochyby potřebná, avšak jen okrajově je řešena problematika jejich zaměstnání.

Teoretická část práce je doplněna praktickým výzkumem. První část tohoto výzkumu se týká všeobecné reflexe vnímání misí jejich účastníky, druhá je zaměřena na spokojenost s nabízenou psychosociální péčí a informovaností o této nabídce.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

Knihy

- [1] BAŠTECKÁ, Bohumila a Petr GOLDMANN. *Základy klinické psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8550-4.
- [2] DZIAKOVÁ, Olga. *Vojenská psychologie*. 1. vyd. Praha: Triton, 2009. ISBN 978-807-3871-567.
- [3] GILLERNOVÁ, Ilona. *Slovník základních pojmů z psychologie*. Vyd. 1. Praha: Fortuna, 2000. ISBN 80-716-8683-2.
- [4] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3675-691.
- [5] MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.
- [6] MLČÁK, Zdeněk. *Emergentní psychologie a krizová intervence*. Vyd. 2. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011. ISBN 978-80-7368-950-6.
- [7] NAKONEČNÝ, Milan a František HYHLÍK. *Malá encyklopedie současné psychologie*. Praha: SPN, 1977. Knižnice psychologické literatury. ISBN 14-411-77.
- [8] PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4729-596.
- [9] ROUŠAR, Jaroslav. *Česká republika a její profesionální armáda*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, 2006. ISBN 80-7278-312-2.
- [10] ŘEDITELSTVÍ VÝCVIKU A DOKTRÍN SPRÁVA DOKTRÍN. *Příručka vojáka AČR: Vojenská publikace*. 2. vyd. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2007. ISBN neuvedeno.
- [11] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [12] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 8071782149.

- [13] VIZINOVÁ, Daniela a Marek PREISS. *Psychické trauma a jeho terapie (PTSD): psychologická pomoc obětem válek a katastrof*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 158 s. ISBN 80-717-8284-X.

Legislativa:

- [14] ČESKO. Zákon č. 219 ze dne 14.9.1999 o ozbrojených silách České republiky. In: Sbíрка zákonů České republiky. 1999, částka 76, s. 3693-3703. ISSN 1211-1244. Dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>
- [15] ČESKO. Zákon č. 221 ze dne 14.9.1999 o vojácích z povolání. In: Sbíрка zákonů České republiky. 1999, částka 76, s.3722-3754. ISSN 1211-1244. Dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>
- [16] ČESKO. Zákon č. 170 ze dne 9.4.2002 o válečných veteránech. In: *Sbíрка zákonů České republiky*. 2002, částka 72, s.3654 -3655. ISSN 1211-1244. Dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>
- [17] ČESKO. Zákon č. 88 ze dne 23.4.2014 o válečných veteránech. In: *Sbíрка zákonů České republiky*. 2014, částka 37, s.958 -962. ISSN 1211-1244. Dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>
- [18] ČESKO. Zákon č. 585 ze dne 4.11.2004 o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon). In: Sbíрка zákonů České republiky. 2004, částka 201, s.10934-10944. ISSN 1211-1244. Dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

Periodika

- [19] BALLOVÁ, N., R. SALIGER, J. HODNÝ a J. PAVLÁT. Zahraniční vojenské mise a partnerské soužití (Poznatky z armádního sociologického výzkumu). *Vojenské rozhledy*. 2009, roč. 18 (50), č. 4, s. 154-167. ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on line). Dostupné z www.vojenskerozhledy.cz.
- [20] KULÍŠEK, J. Posttraumatická stresová porucha. *Vojenské rozhledy*. 2011, roč. 20 (52), č. 1, s. 94–113. ISSN 1210-3292. Dostupné z www.vojenskerozhledy.cz.
- [21] LAŠTOVKOVÁ, J. a K. BERNARDOVÁ. Proč Afghánistán? Profesionalita, peníze, nebo ideály?. *Vojenské rozhledy*. 2014, roč. 23 (55), č. 4, s. 40-50. ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (online). Dostupné z www.vojenskerozhledy.cz

- [22] MECA, V. Analýza hlavních problémů novodobých válečných veteránů mimo činnou službu s důrazem na uplatnění na trhu práce. *Vojenské rozhledy*. 2011, roč. 20 (52), č. 2, s. 114–129, ISSN 1210-3292. Dostupné z: www.vojenskerozhledy.cz
- [23] MECA, V. Veterán jako dobrá značka. *A report: Měsíčník Ministerstva obrany České republiky*. 2015, č. 2, s. 20-21 [online]. 2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/assets/multimedia-a-knihovna/casopisy/a-report/ar2_2015.pdf

Internetové zdroje

- [24] EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ FOND V ČR. Začleňování válečných veteránů do civilního života s důrazem na uplatnění na trhu práce. *Evropský sociální fond v ČR*. [online]. 29.10.2013 [cit. 2015-02-12]. Dostupné z <http://www.esfcr.cz/projekty/zaclenovani-valecnych-veteranu-do-civilniho-zivota-s-durazem?highlightWords=za%C4%8Dle%C5%88ov%C3%A1n%C3%AD+v%C3%A1le%C4%8Dn%C3%BDch+veter%C3%A1n%C5%AF>.
- [25] FEDORKOVÁ, Jolana. „Útěcha – podpora – povzbuzení“. *Armáda České republiky: Informační servis* [online]. 2011 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z http://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/_utecha_-_podpora_-_povzbuzeni_-57979/
- [26] GAZDÍK, J. Umí riskovat život, v civilu často padnou na dno. In *Aktuálně.cz* [online]. 11. 11. 2013 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/umi-riskovat-zivot-v-civilu-casto-padnou-na-dno/r~1c7c9cd04b0b11e3bb540025900fea04/>
- [27] JANEČKOVÁ, L. *Péče o vojenské veterány v České republice* [online]. Bakalářská diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta, Katedra sociologie a andragogiky, 2011. Vedoucí práce: Eva Klimentová. Dostupné z <https://theses.cz/>
- [28] LÁNÍK, Jaroslav. Historie a druhy vojenských přísah. *Armáda České republiky* [online]. 2004-2013 [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/scripts/detail.php?id=6766>
- [29] MINISTERSTVO OBRANY. Armáda - struktura. *Armáda České republiky* [online]. © 2004 - 2014 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/struktura/default.htm>
- [30] MINISTERSTVO OBRANY. Armáda - struktura. *Duchovní služba AČR* [online]. © 2004 - 2014 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/scripts/detail.php?id=12264>.

- [31] MINISTERSTVO OBRANY. Jak se stát profesionálním vojákem: Podmínky pro přijetí. *Armáda České republiky* [online]. 2013 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://kariera.army.cz/cz/profesional/8555/podminky-pro-prijeti>
- [32] MINISTERSTVO OBRANY. Aktuální mise. *Armáda České republiky: Zahraniční mise* [online]. © 2004 — 2014 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.mise.army.cz/aktualni-mise/default.htm>
- [33] MINISTERSTVO OBRANY. Informační servis. *Armáda České republiky: Zahraniční mise* [online]. © 2004 — 2014 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.mise.army.cz/informacni-servis/default.htm>
- [34] MINISTERSTVO OBRANY. *Péče o válečné veterány a bývalé vojáky: Benefity pro novodobé válečné veterány* [online]. 2011 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: http://www.veterani.army.cz/htm/2_3.html
- [35] MINISTERSTVO OBRANY. *Péče o válečné veterány a bývalé vojáky: Koncepce péče o válečné veterány* [online]. 2011 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: http://www.veterani.army.cz/htm/2_2.html
- [36] MINISTERSTVO OBRANY. *Péče o válečné veterány a bývalé vojáky: Novodobý válečný veterán* [online]. 2011 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: http://www.veterani.army.cz/htm/2_0.html
- [37] MINISTERSTVO OBRANY. *Péče o válečné veterány a bývalé vojáky: Spolupráce se spolky* [online]. 2011 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: http://www.veterani.army.cz/htm/10_0.html
- [38] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Evropská unie podpoří integraci sociálně vyloučených skupin na trh práce* [online]. 23.2.2010 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/8336>
- [39] *Regi Base: Pomáháme těm, kteří za nás sloužili...* [online]. © 2011-2014 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.regibase.cz/>
- [40] *Sdružení válečných veteránů: oficiální web.* [online]. [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.legionar.org/>
- [41] *Sdružení válečných veteránů: oficiální web. Projekt „zaměstnanost“* [online]. [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.legionar.org/legionar/eshop/10-1-PROJEKT-ZAMESTNANOST>

- [42] STRÁNSKÝ, Zdeněk. Člověk v podmínkách náročné bojové činnosti. *Sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity* [online]. 2002 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/114342/P_Psychologica_06-2002-1_9.pdf?sequence=1
- [43] VOJENSKÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. Program prevence zdraví „Válečný veterán“. *Vojenská zdravotní pojišťovna České republiky* [online]. © 1993 - 2015 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.vozp.cz/cs/klient/valecny-veteran/>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

MO – Ministerstvo obrany

AČR – Armáda České republiky

PTSD – posttraumatická stresová porucha

PŘÍLOHY

1. Historie zahraničních misí s účastí českých vojáků – stav k únoru 2015
2. Otázky k polostrukturovanému interview v praktické části

Příloha č. 1.:

Historie zahraničních misí s účastí českých vojáků – stav k únoru 2015

Č.	NÁZEV MISE	POČET OSOB	KDO	OBDOBÍ
1.	<u>POUŠTNÍ BOUŘE</u> Osvobozovací operace	200	ČSLA	1990 - 1991 Kuvait
2.	<u>UNGCI</u> Humanitární operace	320	AČR	1991 - 2003 Irák
3.	<u>UNPROFOR</u> Mírová mise	2250	ČSLA AČR	1992 - 1995 Země bývalé Jugoslávie
4.	<u>UNCRO</u> Mírová mise	750	AČR	3/1995 - 1/1996 Chorvatsko - Krajinna
5.	<u>UNTAES</u> Mise - polní nemocnice	100	AČR	1/1996 - 1/1998 Chorvatsko - Vých. Slavonie
6.	<u>IFOR, SFOR, SFOR II</u> Mírová operace	6300	AČR	1996 - 12/2001 Bosna a Hercegovina.
7.	<u>AFOR</u> 6. polní nemocnice	100	AČR	1999 Albánie + Turecko (zemětřesení)
8.	<u>KFOR</u> Mírová operace	3070	AČR	1999 - 2/2002 Kosovo
9.	<u>ESSENTIAL HARVEST (TFH)</u> Mírová operace	120	AČR	8 - 10/2001 Makedonie
10.	<u>KFOR</u> Česko-slovenský prapor	2400	AČR	2/2002 - 7/2005 Kosovo
11.	<u>KFOR</u> brigáda a úkolové uskupení Střed	3070	AČR	2005 - 2011 Šaikovac. Kosovo
12.	<u>SFOR</u> Velitelství + civilní spolupráce	42	AČR	2002 - 12/2004 Bosna a Hercegovina

Č.	NÁZEV MISE	POČET OSOB	KDO	OBDOBÍ
13.	<u>TRVALÁ SVOBODA</u> Protiteroristická operace	612	AČR	3/2002 - 6/2003 Kuvait
14.	<u>ISAF</u> Mírová operace - (6. a 11. polní nemocnice)	269	AČR	4/2002 - 1/2003 Afgánistán
15.	ISAF Polní chirurgický tým	11	AČR	1/2003 - 4/2003 Afgánistán
16.	IZ SFOR Kontingent 7. polní nemocnice	526	AČR	4/2003 - 12/2003 Irák. Basra
17.	<u>IZ SFOR (MNF - I)</u> Kontingent Vojskové policie	1273	AČR	12/2003 - 12/2006 Irák. Shaibah
18.	<u>CONCORDIA</u> operace EU	2	AČR	4/2003 - 12/2003 Makedonie
19.	<u>ISAF EOD + meteo</u> Letiště Kábul	350	AČR	od 3/2004 - 3/2007 Afgánistán
20.	<u>TRVALÁ SVOBODA - 2004</u> 601. skss	120	AČR	3 - 8/2004 Afgánistán
21.	<u>WINTER RACE</u> humanitární operace NATO v Pákistánu	29	AČR	Pákistán
22.	<u>TRVALÁ SVOBODA - 2006</u> operace NATO v Afgánistánu	120	AČR	Afgánistán
23.	<u>ALTHEA</u> Operace Evropské unie Bosna a Hercegovina	400	AČR	Bosna a Hercegovina 2. 12. 2004 - 26. 6. 2008
24.	<u>MNF I</u> Operace koalice mnohonárodních sil - Irák	423	AČR	12/2008 Irák

Č.	NÁZEV MISE	POČET OSOB	KDO	OBDOBÍ
25.	<u>KAIA - ISAF</u> Polní nemocnice na kábulském mezinárodním letišti KAIA	658	AČR	4/2007-12/2008 Afgánistán
26.	<u>Výcviková mise NATO v Iráku - NTM - I</u>	4	AČR	ukončena 28. 2. 2009
26.	<u>Mise ISAF Uruzgán</u> Ochrana a obrana obvodu nizozemské základny Camp Hadrian	200	AČR	ukončena 20. 3. 2009
27.	<u>Operace Evropské unie "EUFOR" Čad</u> (http://consilium.europa.eu)	2	AČR	ukončena 15. 3. 2009
28.	<u>BALTIC AIR POLICING 2009</u> Litva	2 x 75	AČR	ukončena 1. 9. 2009
29.	<u>TRVALÁ SVOBODA - 2008-2009</u> Afgánistán	3 x 100	AČR	2008 - 2009
30.	<u>Vrtulníková jednotka HELI UNIT ISAF</u> Afgánistán	7 x 100	AČR	2009 - 2011
31.	<u>Úkolová uskupení 601. skss v misi ISAF</u> Afgánistán, Nangarhár	2 x 100	601. skss	6/2011 - 6/2012
32.	<u>BALTIC AIR POLICING 2012</u> Litva	2 x 64	AČR	ukončena 4. 1. 2013
33.	<u>Výcvikové jednotky Vojenské policie</u> Afgánistán, Wardak, ISAF	4 x 12	AČR	ukončena 31. 3. 2013
34.	<u>Operational Mentoring and Liaison Team - OMLT</u> <u>Operační výcvikový a styčný tým</u> Afgánistán, Wardak, ISAF	5 x 54	AČR	ukončena 30. 4. 2013

Č.	NÁZEV MISE	POČET OSOB	KDO	OBDOBÍ
35.	<u>ISAF PRT</u> Provinční rekonstrukční tým jedenáct jednotek Afghánistán, Lógar, ISAF	více než 2 500, až třetina několikrát	AČR a civilní experti	hlavní část ukončena 31. 1. 2013 odsun a předání materiálu ukončeno v červenci 2013
36.	<u>1. MAT Wardak ISAF</u> Military Advisory Team Afghánistán, Wardak, ISAF	59	AČR	4/2013 - 10/2013 mise ukončena v září a přesun do ČR v říjnu 2013
37.	<u>1. MAT Lógar ISAF</u> Military Advisory Team Afghánistán, Lógar, ISAF	64	AČR	3/2013 - 9/2013 mise ukončena v září a přesun do ČR v říjnu 2013
38.	<u>Air Policing</u> Letiště Keflavik, Island	75	AČR	10/2014 - 12/2014
39.	<u>Active Fence</u> Letiště Incirlik, Turecko	7	AČR	9/2014 - 1/2015

Otázky k polostrukturovanému interview v praktické části

1. Základní osobní a profesní údaje: věk, hodnost, jak dlouho jste u armády, zda tam pracujete stále, rodinný stav, počet dětí
2. Kdy jste byl na misi (misích), kde, jak dlouhou dobu tam strávil?
3. Proč jste tam odjel, jaká byla Vaše hlavní motivace?
4. Co tam zažil pozitivního, co negativního
5. Setkal jste se tam s nějakým traumatickým zážitkem? Např. zranění, smrt, vážné ohrožení, zdravotní problémy....
6. Využil jste tam služeb kaplana nebo psychologa, popř. kdo Vám pomáhal řešit obtížné situace?
7. Jaké hlavní zkušenosti jste na misi získal?
8. Jak mise změnila Váš život po návratu? (pozitivně i negativně)
9. Měl jste po návratu nějaké zdravotní, psychické nebo sociální problémy? (pracovní, rodinné apod.)
10. Kdo Vám pomáhal – pokud bylo třeba – tyto problémy řešit? (rodina, blízcí lidé, nějaké instituce...)
11. Věděl jste o nějakých speciálních programech pro pomoc válečným veteránům? (poradny, psychologická pomoc...) pokud ano, kde jste se o nich dozvěděl?
12. Využil jste případně nějakou takovou službu? (Popište prosím podrobněji)
13. Jak hodnotíte péči o účastníky vojenských zahraničních misí v průběhu misí ?
14. Jak hodnotíte péči o účastníky vojenských zahraničních misí po návratu?
15. Chyběla Vám nějaká služba (zdravotní, psychologická, sociální), kterou jste v souvislosti s pobytem na misích potřeboval, ale nikdo Vám ji neposkytl?

VEDOUcí
**Posudek oponenta bakalářské práce na Pražské
vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Jan Drábek

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Váleční veteráni z pohledu sociální práce v ČR

Vedoucí bakalářské práce – Mgr. Zuzana Janotková

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 45

Počet stránek příloh: 6

Počet titulů v seznamu literatury:

0 ¹	1	2	3	4
----------------	---	---	---	---

Výběr tématu

	x			
--	---	--	--	--

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová příslušnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

		x		
--	--	---	--	--

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace,

		x		
--	--	---	--	--

parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

¹ ** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Využití výzkumných empirických metod

		x		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

		x		
--	--	---	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

	x			
--	---	--	--	--

Přístup autora k řešení problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

Naplnění cílů práce

		x		
--	--	---	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost

		x		
--	--	---	--	--

výsledků v praxi

		x		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

Student se ve své bakalářské práci rozhodl věnovat tématu: " Váleční veteráni z pohledu sociální práce v ČR".

V teoretické práci se lze seznámit s informacemi o armádě ČR a vojenskými zahraničními misemi. Další kapitoly jsou věnovány účasti v misích z pohledu psychické zátěže a práci s válečnými veterány a péči o ně. Student zde poukazuje na chybějící pomoc pro veterány, kterou by přímo zastřešoval sociální pracovník nebo organizace zabezpečující soc. služby v rozsahu, který by byl důležitý v průběhu mise a následně po misi. Jediný program, který momentálně běží, je program: "Začleňování válečných veteránů do civilního života", který ale bude končit.

Teoretickou část bych vzhledem k tématu, ke kterému není tolik dostupné literatury, hodnotila obsahově vcelku v pořádku, doplnila bych kapitolu o možnostech soc. práce. V práci sledávám formální chyby. Oceňuji ale výběr tématu a snahu upozornit prostřednictvím bakalářské práce na danou problematiku.

V empirické části práce student uvádí jako hlavní cíl zjistit, jak vnímají účastníci zahraničních vojenských misí poskytovanou psychologickou a sociální péči. Oceňuji sebereflexi a kritický náhled studenta při vlastní reflexi výzkumu v bakalářské práci a jeho zpracování a návrhy, jak by daný výzkum zlepšil.

Celkově hodnotím bakalářskou práci jako přínosnou.

Otázky k obhajobě:

1. Váš návrh na další zpracování tématu na základě získaných dat z Vašeho výzkumu v bakalářské práci?
2. Nejtěžší momenty v empirické části Vaší práce?
3. V jakých oblastech vidíte uplatnění sociální práce v práci s válečnými veterány?

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: velmi dobře

Datum, podpis: 23.5.2015

**Posudek vedoucího/opponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Jan DRÁBEK

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Váleční veteráni z pohledu sociální práce v ČR

Vedoucí/oponent* práce: doc. PaedDr. Slavomír LACA, PhD.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 56

Počet stránek příloh: 6

Počet titulů v seznamu literatury: 41

Výběr tématu

Závažnost tématu

Oborová přílehlavost tématu

Originalita tématu a jeho zpracování

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

Využití výzkumných empirických metod

Využití praktických zkušeností

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

Naplnění cílů práce

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

Návaznost kapitol a subkapitol

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

		2		
--	--	---	--	--

			3	
--	--	--	---	--

			3	
--	--	--	---	--

			3	
--	--	--	---	--

			3	
--	--	--	---	--

			3	
--	--	--	---	--

			3	
--	--	--	---	--

		2		
--	--	---	--	--

		2		
--	--	---	--	--

--	--	--	--	--

			3	
--	--	--	---	--

		2		
--	--	---	--	--

			3	
--	--	--	---	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použiteľnosť výsledkov v praxi

			3	
--	--	--	---	--

Vhodnosť prezentácie záverov práce (publikácie, referáty, apod.)

		2		
--	--	---	--	--

Otázky a námety k diskusi pri obhajobe:

1. Aké sú možnosti v sociálnej oblasti zlepšovania stavu informovanosti a hlavne sociálnej pomoci ohľadom vojnových veteránov v ČR z pohľadu sociálnej práce?
2. Názov práce je *Váleční veteráni z pohledu sociální práce v ČR*, aký je teda pohľad sociálnej práce na vojnových veteránov? (v práci som to nenašiel)

Celkové hodnotenie práce (klady, nedostatky):

Práca je po obsahovej stránke dobre spracovaná ale z pohľadu psychoterapie, psychológie nie sociálnej práce. Kladne hodnotím, že sa autor pustil do ťažkej témy - problematiky, ale odklonil sa od názvu, o čom svedčí obsah celej práce. V teoretickej časti sa autor vo svojej práci zaoberá armádou ČR, psychickou záťažou a starostlivosťou o vojnových veteránov. Empirická časť je zameraná na psychologickú a sociálnu starostlivosť vojnovým veteránom, kvalitatívnu metódou rozhovoru. Chyby sú po formálnej a obsahovej stránke. Po obsahovej stránke: chýba mi kapitola alebo podkapitola ohľadom sociálnej práce alebo pohľad sociálnej práce a jej starostlivosť o vojnových veteránov či v ČR alebo v zahraničí. V celej práci som nenašiel termín sociálna práca alebo jej aspekty, pohľad, metódy ktoré by sa bytostne dotýkali skúmanej problematiky (názov nekorešponduje s obsahom práce). Ďalej kapitoly aj podkapitoly majú v niektorých prípadoch len názov chýba uvedenie a premostenie na ďalšiu podkapitolu s. 7, 9... V empirickej časti mi chýba v diskusii alebo v závere vyhodnotenie k výskumným otázkam, ktoré si kladie autor na začiatku výskumu . Po formálnej stránke: malé písmena „označenie“ názvy kapitol v obsahu, nejednotné písmo v práci teda v obsahu, v celej práci chýbajú odstavce na s. 7, 15, 19, 20... , 14, 15, 36, pri deleniach chýba čiarka alebo bodka s. 9, 14, 22, v zozname použitej literatúre nie je text zarovnaný s. 52, 53, 54, 55, ďalej citovanie v celej práci je „chybné“ nie je podľa predpísanej smernice (normy). Aj napriek vyššie spomenutých nedostatkoch sa domnievam, že predložená práca je zaujímavou spracovaná.

Doporučení k obhajobe: doporučuji/nedoporučuji*

Aj napriek vyššie spomenutým pripomienkam sa domnievam, že predložená práca je zaujímavou spracovaná a spĺňa požiadavky kladené na bakalársku prácu, preto ju do poručujem k obhajobe.

Navrhovaná klasifikace:

- klasifikujem ju stupňom – 3 (dobře).

Datum, podpis: 15.05.2015

*
nehodící se, škrtněte